

אשיחה בהקדן

פְּרָשֶׁת מִשְׁפָּטִים

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

פְּנִיָּה לְעֶרְפָּאוֹת וְהוֹצָאת פֶּתַח סְרוּב

בהלכה

שְׁעוֹר לְפָרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים

פְּנִיָּה לְעֵרְכָאוֹת וְהוֹצָאת כְּתָב סְרוּב

"מִשָּׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֵה? לְחוֹלָה שְׁנִכְנַס הַרּוֹפֵא לְבַקְרוֹ אָמַר לְבְנֵי בֵיתוֹ: הַאֲכִילוּהוּ וְהִשְׁקוּהוּ, כָּל מָה שְׂרוּצָה אֶל תִּמְנְעוּ מִמֶּנּוּ כָּלוּם. נִכְנַס אֶל אַחֵר, אָמַר לְבְנֵי בֵיתוֹ: הִזְהֵרוּ שְׂאֵל יֵאָכֵל דָּבָר פְּלוּנִי וְאֵל יִשְׁתֶּה דָּבָר פְּלוּנִי, אָמְרוּ לוֹ: לָזֶה אִמְרַת לְאָכֵל כָּל מָה שֶׁהוּא רוּצָה, וְלָזֶה אֵת אֹמֵר אֵל יֵאָכֵל? אָמַר לָהֶן הַחוֹלָה הִרְאִשׁוֹן אֵינּוּ שֶׁל חַיִּים, לְפִיכֶן אִמְרַתִּי לָהֶם אֵל תִּמְנְעוּ לוֹ, כְּלוֹמֵר בֵּין יֵאָכֵל וּבֵין לֹא יֵאָכֵל יָמוּת, אֲבָל זֶה שֶׁהוּא שֶׁל חַיִּים - אִמְרַתִּי אֵל יֵאָכֵל דָּבָר פְּלוּנִי שְׁלֹא יִכְבִּיד אֵת חַלְיוֹ".

"וְכֵן חֻקוֹת עֲכוּ"ם שֶׁנֶּאֱמַר (דְּמִיָּה י) כִּי חֻקוֹת הָעַמִּים הַכֹּל הוּא, וְכַתִּיב: וְגַם אֲנִי נִתְתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יָחִיו בָּהֶם (יִחְזָקָאֵל כ), אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל נִתְתִּי לָהֶם מִצְוֹת וְחֻקִּים טוֹבִים שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא יח) וּשְׁמַרְתֶּם אֵת חֻקְתִּי וְאֵת מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם הָאָדָם וְחִי בָּהֶם".

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, אָמַר הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל אִם עֲשִׂיתֶם אֵת הַדִּין וְאִין אַתֶּם מִזְדַּקְקִין לְפָנַי עוֹבְדֵי גִלּוּלִים אֲבָנָה לָכֶם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּשְׁבוּ בָּהּ סְנֵהֲדָרִין שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א) וְאֲשִׁיבָה שְׁפָטֶיךָ כְּבָרָאשְׁנָה וְגו' וְכַתִּיב: צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדָּה וְגו', וְכַתִּיב: כֹּה אָמַר ה' שְׁמְרוּ מִשְׁפַּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוּבָה יִשׁוּעָתִי לְבוֹא וְצִדְקָתִי לְהַגָּלוֹת".

הַקְדָּשָׁה הַשּׁוֹפֵעֶת עַל דֵּינֵי יִשְׂרָאֵל

מִבְּט פְּנִימִי בְּבֵאוֹר דְּבָרֵי הַמְדַּרְשׁ תִּנְחוּמָא דְלַעֲלִיל, נִתֵּן הַגְרָא"ה קוֹק וְצ"ל בְּסִפֵּר בְּאֵר אֵלְיָהוּ (עמ' רכח): בְּאֵר הַדְּבָרִים, שְׁקֻדָּשׁת הַמִּשְׁפָּט הִיא מִפְּנֵי כְּלָלוֹת הַקְדָּשָׁה הָאֱלֹהִית

בְּסִייעָתָא דְשְׂמִיָּא, נִמְצְאִים אֲנּוּ בְּשָׁבוּעַ פְּרִשְׁתַּת מִשְׁפָּטִים, נֶאֱמַר בְּפָרֶשֶׁתֵנוּ (שְׁמוֹת כֵּא, א): "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיהֶם", וּבְרִש"י: "לְפָנֶיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי גוֹיִם, וְאֶפְלוּ יִדְעֶת בְּדִין אַחַד שֶׁהֵם דְּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֵרְכָאוֹת שְׁלֵהֶם, שֶׁהִמְבִּיא דֵּינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי גוֹיִם מִחֻלָּל אֵת הַשֵּׁם וּמִיִּקְרָ שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה לְהַחֲשִׁיבָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי לֹא כְצוּרְנוּ צוּרָם וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים', כְּשֶׁאֵיבֵינוּ פְּלִילִים זֶהוּ עֲדוּת לְעֵלוּי יִרְאָתָם".

עַל כֵּן, אֵת שְׁעוֹרְנוּ זֶה, נִיחַד לְנוֹשֵׂא אֲסוּר הַלִּיכָה לְעֵרְכָאוֹת, וְהוֹצָאת 'כְּתָב סְרוּב' בְּאֶפְנֵים הַמְתָּרִים.

לְפָנֶיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי עֲכוּ"ם

אֵיִתָּא בְּגִמְרָא (גִּטִּין פח, ב): "וְתִנְיָא, הִיָּה רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא אַגוּרִיאוֹת (אֲסוּפוֹת, רִש"י) שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֵף עַל פִּי שְׂדֵינִיָּהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵי אַתָּה רִשְׁאֵי לְהִזְקֵק לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיהֶם, לְפָנֶיהֶם וְלֹא לְפָנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים".

וּבְמִדְרַשׁ תִּנְחוּמָא (מִשְׁפָּטִים ג): "לְפָנֶיהֶם וְלֹא לְפָנֵי עֲכוּ"ם. מִנִּין לְבַעֲלֵי דֵינִין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֵׁישׁ לָהֶם דִּין זֶה עִם זֶה, שִׁיזְדַּעִים שֶׁהַעֲכוּ"ם דְּנִין אוֹתוֹ הַדִּין כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֲסוּר לְהִזְדַּקֵּק לְפָנֶיהֶם, תִּלְמוּד לומר אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיהֶם לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְפָנֵי כּוֹתִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּנִּיחַ דֵּינֵי יִשְׂרָאֵל וְהוֹלֵךְ לְפָנֵי עֲכוּ"ם כְּפֹר בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תַחֲלָה, וְאַחֲרֵי כֵן כְּפֹר בְּתוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לב) כִּי לֹא כְצוּרְנוּ צוּרָם וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים".

גויים, דָּהֵם דִּינָא וְחוּבָה. זֶהֱר הַקְּדוּשׁ פְּקוּדֵי דְף רְנָה, א.

הַמְתַּקוֹת הַדִּינִים בְּעוֹלָם

וְכַתֵּב בְּסֵפֶר 'פְּנִים יְפוֹת' (ר"פ מִשְׁפָּטִים) לְבַעַל הַהִפְלָאָה ז"ע עַל הַפְּסוּק: וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם: "יֵשׁ לְפָרֵשׁ מָה שֶׁאָמַר 'אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם' עַל פִּי מָה שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל (שַׁבָּת י, א) כֹּל הַדִּין דִּין אֲמַת לְאֲמַתוֹ נַעֲשֶׂה שְׁתַּף לַהֲקַב"ה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, כִּי הַמִּשְׁפָּטִים - אֵף עַל פִּי שְׁהֵם דִּין, הֵם הַמְתַּקוֹת הַדִּינִין לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (דְּבָרִי ה, ד) יֵשׁ דִּין לְמַטָּה אִין דִּין לְמַעְלָה, לְכַף הָעוֹלָם קָיָם עַל הַדִּין כְּמוֹ שֶׁאָמַר 'עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה', וְלָכֵן נַעֲשֶׂה כְּשֶׁתַּף לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם - לְפָנֶיהֶם וְלֹא לְפָנֵי דִינֵי עַכּו"ם**, כִּי הַמִּשְׁפָּטִים הֵם חֶסֶד לְיִשְׂרָאֵל וְכַתִּיב (מִשְׁלֵי יד, לד) חֶסֶד לְאֲמִים חֲטָאִת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל (רִש"י שְׁמוֹת כֹּא, א) שֶׁהַדִּין לְפָנֶיהֶם הוּא מְיָקֵר שֵׁם אֱלֹהִים ח"ו".

"יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּזֶה מֵאֲמַר הַכְּתוּב (תְּהִלִּים צו, ה) 'כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים וְהָ שְׁמִים עָשָׂה', וְצָרִיךְ לְהַבִּין פְּשׁוּטוֹ דְקָרָא, מִי לֹא יוֹדֵעַ שֶׁאֱלֹהֵי הָעַמִּים הֵם אֱלֹהִים, וְאִיזָה חֲבוּר לֵה' שְׁמִים עָשָׂה. וְעִנְיָנוּ כִּי הַדִּינִים נִקְרָאִים אֱלֹהִים, וְכֵן הַדִּינִים שְׁלֵהֶם נִקְרָאִים אֱלֹהֵי הָעַמִּים, וְאָמַר שְׁהֵם אֱלֹהִים, וּמִסִּים "וְהָ שְׁמִים עָשָׂה", עִנְיָנוּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל (שְׁמוֹר יב, ד) כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וְהָ הוּא וּבֵית דִּינּוּ, וְאָמַר 'שְׁמִים עָשָׂה' שֶׁנַּעֲשֶׂה שְׁתַּף בְּבְרִיאַת שְׁמִים וְכְמוֹ שֶׁכְּתִבְנוּ שֶׁבְּדִין שֶׁל מַטָּה מִמֵּתִיק הַדִּין לְמַעְלָה, וְכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר [תְּהִלִּים פה, יא - יב] חֶסֶד וְאֲמַת נִפְגְּשׁוּ וְגו', אֲמַת מֵאֲרָץ תִּצְמַח וְגו', שֶׁע"י דִּין אֲמַת צָדֵק מִשְׁמִים נִשְׁקָף".

הַיּוֹת ה' עִם הַשּׁוֹפֵט

וּבְסֵפֶר יִשְׁמַח מִשֶּׁה (ר"פ מִשְׁפָּטִים) הִבִּיא מִסְפָּר 'חֵן טוֹב' (לְרַבִּי טוֹבִיָּה הַלֵּוִי ז"ל, מַחֲכָמֵי צְפַת): טַעַם

הַשּׁוֹפֵעַת עַל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁמַתָּם קְשׁוּרָה בְּקִדְשַׁת מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה, וְעַל כֵּן אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֵל, וְזֶהוּ עִנְיָן כְּלָלִי, וְהַיֵּשֶׁר הַפְּרָטִי שֶׁל מִצְוֹת מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה לְדוֹן כְּדַת שֶׁל תּוֹרָה נִמְשָׁךְ אֵלָיו. וּמִי שֶׁמִּנִּיחַ דִּינֵי יִשְׂרָאֵל **כְּאֵלוּ כְּפַר בַּהֲקַב"ה**, שֶׁאִינוּ דוֹרֵשׁ מִשְׁפָּט כְּזֶה שְׁיִתְקַיָּם בּוֹ אֱלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת אֵל תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּף **כְּאֵלוּ כְּפַר בַּתּוֹרָה**, שֶׁאִין הַמִּשְׁפָּט הַפְּרָטִי נִמְשָׁךְ מִן הַתּוֹרָה, אֲפֹלוּ אִם בְּמִקְרָה יִהְיוּ מְכֻנָּיִם לְדִינֵי תּוֹרָה - לֹא יִחִיו בְּזֶה אֵת קִדְשַׁת הַמִּשְׁפָּט, כְּמוֹ שֶׁהַחוֹלָה הַעוֹמֵד לְמוֹת לֹא יִחִיהַ ע"י שִׁיזָהָר בְּאִיזָה עִנְיָן מַעֲנִינֵי צוּוִי הַרוֹפֵא, עַל כֵּן אִין לְזֶה שׁוּם עֶרְךְ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁיִּפְסְקוּ כְּדִין תּוֹרָה - דוּמָה כְּאֵלוּ כְּפַר בַּתּוֹרָה, שֶׁהָרִי בַתְּחִלָּה כְּשֶׁבֵּא לְפָנֵי עַכּו"ם לְדוֹן, כְּבָר הוּא דוּמָה כְּאֵלוּ כְּפַר בַּהֲקַב"ה.

דִּינֵי הַגּוֹיִים - דִּין זַעַם וְעִבְרָה

וּבְאֵר בְּסֵפֶר 'צְרוּר הַמּוֹר' (שְׁמוֹת פ"ו) חֲמַרַת הַהֲלִיכָה לְעֶרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים: "וּלְפִי שֶׁהַדִּין עֵמֶק מִי יִמְצָאנוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת פְּשָׁרָה, לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְכַרֵּחַ מִהַדִּין, וְאִינוּ מְבַקְשִׁים רַחֲמִים מִהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְלֹא דִין, וְזֶהוּ וְאַלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים פְּשָׁרָה וְדִין, כִּי הַמִּשְׁפָּט הוּא רַחֲמִים מְעֻרָב וְכֵן וְלָכֵן אִין לְדוֹן בְּדִינֵי הַכּוֹתִים לְפִי שְׁהֵם בָּאִים מִכַּח הַדִּין, הוּא עָשׂוּ אִישׁ אָדָם, וְאִין לָהֶם פְּשָׁרָה וְרַחֲמִים, אֲלֹא יִין חֲמַר מְסֻךְ מִדַּת הַדִּין הַקְּשָׁה. וְהֵבֵא לְפָנֶיהֶם הוּא מַחֲלָל אֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא רַחוּם וְחַנוּן וְאִינוּ רוֹצֵה לְהַדְּבִק בּוֹ, וּמִיָּקֵר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה שֶׁהִיא דִין וְזַעַם וְעִבְרָה. וְזֶהוּ לְפָנֶיהֶם וְלֹא לְפָנֵי כּוֹתִים וְכֵן וְלָכֵן הִמְבִּיא דִין לְפָנֵי הַכּוֹתִים הוּא גוֹרֵם לְמִדַּת הַדִּין לְהַתְּפַשֵּׁט בְּעוֹלָם. וְלֹא יִבְחִין בֵּין צָדִיק לְרָשָׁע בֵּין הַדִּיּוֹט לְגְדוֹל. אַחַר שְׁהֵם קְשׁוּרִים בְּמִדַּת הַדִּין".

וּבְסֵפֶר 'וְאַבְרָהָם זָקוּן' (מַע' ד אֹתוֹת לה) לְמַהֲר"א פְּלֶאג'י: דִּינֵים צָרִיכִים לְהַתְּחִיל בְּזִכּוּתָא וְדִינָא וְלִקְיָם ד': שְׁלוּם, וְאֲמַת, חֶסֶד וְרַחֲמִים, עִם ד' מִיתוֹת בֵּית דִּין. וְלָכֵן לְפָנֶיהֶם וְלֹא לְפָנֵי

מְרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה

וְכָתַב בְּשִׁלְחוֹן עֲרוּף (ח"מ כו, א): "אֲסוּר לְדוֹן בְּפָנָי דִּינֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּבְעֵרְכָאוֹת שְׁלֵהֶם (פ' מוֹשֵׁב קְבוּעַ לְשִׁרְיָהֶם לְדוֹן בּו), אֲפִלּוּ בְּדִין שְׂדֵנִים בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֲפִלּוּ נִתְרָצוּ ב' בְּעֲלֵי דִינֵים לְדוֹן בְּפָנֵיהֶם, אֲסוּר. וְכָל הַבָּא לְדוֹן בְּפָנֵיהֶם, הֲרִי זֶה רָשָׁע, וְכָאֵלּוּ חֲרָף וְגִדְף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ ע"ה.

וּבְרַמ"א: וַיֵּשׁ בְּיַד בֵּית דִּין לְנִדּוֹתָו וּלְהַחְרִימוֹ עַד שֵׁיִסְלַק יָד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מֵעַל חֲבָרוֹ (מַהְרִ"ק שְׂרָשׁ קנ"ד). וְכֵן הָיוּ מַחְרִימִין הַמַּחְזִיקִים בְּיַד הַהוֹלֵךְ לְפָנָי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים (ריב"ש סי' ק"ב). וְאֲפִלּוּ אֵינוֹ דָּן לְפָנָי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, רַק שְׁכּוּפָהוּ עַל יְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֵׁיִעַמְדוּ עִמּוֹ לְדִין יִשְׂרָאֵל, רָאוּי לְמַתְחוֹ עַל הָעַמּוּד (מְרַדְכֵי פ' הַגּוֹזֵל קמ"א).

וּבִסְפָר 'יְרִיעוֹת הַחֹשֶׁן' לְגָאוֹן רַבִּי יְהוּדָה אֵיטַח שְׁלִיט"א: וְכָאֵלּוּ חֲרָף וְגִדְף: כְּתַב הַסַּמ"ע (סק"ג) דִּילְפִינָן לָהּ מִדְּכִתִּיב בְּפָרְשַׁת הָאֲזִינוּ 'כִּי לֹא כְצוּרָנוּ צוּרָם וְאֵיבִינוּ פְּלִילִים', וְהָיָה נִרְאָה שֶׁרַק בְּמָקוֹם שְׁעוֹבְדִים עֲבוּדָה זָרָה אִם דָּן בְּפָנָי הָעֵרְכָאוֹת הֲרִי שְׂאֵז הוּא בְּכָלֵל חֲרָף וְגִדְף, אֲבָל אִם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם הָעֵרְכָאוֹת לֹא עוֹבְדִים עֲבוּדָה זָרָה - הֲרִי שְׂאֵז מִי שְׂדָן בְּפָנֵיהֶם הוּא רַק בְּכָלֵל מְרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה, אֲבָל לֹא נִחְשָׁב לְחֲרָף וְגִדְף. וְנִפְקָא מִינָהּ בְּמֵי שְׁהוֹלֵךְ לְדוֹן בְּבִתֵּי הַמְּשֻׁפֵּט שְׁבָאֲרָץ יִשְׂרָאֵל, שְׁהוּא בְּכָלֵל 'מְרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה', אֲבָל לֹא בְּכָלֵל 'חֲרָף וְגִדְף'.

וַיֵּשׁ לְדוֹן אִם שְׂאֵר בְּתֵי הַדִּין שְׂאִינָם עֵרְכָאוֹת אוֹמְרִים שְׂאִין הֵם יוֹדְעִים לְדוֹן עַל פִּי דִין תּוֹרָה, וְהַדִּין שְׁלֵהֶם הוּא עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁרָה - אֲפָשֶׁר דְּבִכְהֵאֵי גְוֹנָא כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְדוֹן בְּפָנָי עֵרְכָאוֹת וְלֹא בְּפָנָי אֵלּוּ, אִין הוּא נִחְשָׁב לְמְרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה. אֲךָ לְמָה שְׁכָתַב הַסַּמ"ע בְּסִימָן ג' ס"ק יג: וְכִבֵּר יוֹדְעַת שְׁפִסְקֵי בְּעֲלֵי הַבְּתָיִם וּפְסָקֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים, יֵשׁ לְלַמֵּד דָּאָף דְּבָרִים שְׁנִירָאִים כְּמַכְרְעִים

אוֹמְרוֹ 'אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֵיהֶם', וְאָמְרוּ: וְלֹא לְפָנֵי הַדִּיּוֹטוֹת וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת, וְאֲפִלּוּ דְנִין כְּדִין תּוֹרָה, לְפִי שְׁעַמְקֵי הַדִּין אֵינוֹ מְשַׁג אֲלֵא בַּהֲיוֹת ה' עִם הַשּׁוֹפֵט, וּמִלְמַדוֹ לְהוֹעִיל לְכַוֵּן דִּין כְּהִלְכָה, וְכִדְכָתִיב (שׁוֹפְטִים ב, יח): וְהָיָה ה' עִם הַשּׁוֹפֵט, וְאִם אֵין הַקַּב"ה בְּעַת הַמְּשֻׁפֵּט - יִפְשַׁל בְּדִין וְלֹא יִדַּע בֵּין יָמִין לְשְׂמָאל. לְכֵן כְּתִיב (תְּהִלִּים קמז): מִגִּיד דְּבָרָיו לִיעֲקֹב וְגו' לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמְשֻׁפֵּטִים בָּל יִדְעוּם, כִּי אֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל אַמּוֹת הָעוֹלָם, כִּיִּדּוּעַ.

תְּסַמֵּר שְׁעֵרַת אָנוּשׁ...

וְאֵף בְּפִלְא יוֹעֵץ' (עֲרַף מְשֻׁפֵּט וְדִין) הַזֶּהִיר בְּחֻמְרַת הַהִלְכָה לְעֵרְכָאוֹת שֶׁל עַכּו"ם "אֲשֶׁר נוֹטִים אַחֲרֵי הַבְּצָע וְאַחֲרֵי הַשַּׁחַד, מְלַבֵּד חֲמַר שֵׁישׁ בְּדָבָר לְדוֹן בְּעֵרְכָאוֹת שֶׁל עַכּו"ם, כְּמַבְאָר בְּפּוֹסְקִים, תְּסַמֵּר שְׁעֵרַת אָנוּשׁ".

חֲלִילָה לְזֶרַע קֹדֶשׁ!

וּבִסְפָר אֲזִנִּים לְתוֹרָה (ר"פ מְשֻׁפֵּטִים) הִבִּיא דְּבָרֵי רַש"י "שְׁכַל הַמְּבִיא דִינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנָי דִּינֵי עַכּו"ם מִיְקָר אֶת הָאֲלִילִים", וּפְרָשׁ: הַשּׁוֹפֵט - יֵשׁ שֶׁהוּא מְדַגֵּישׁ אֶת הַפֶּסֶק דִּין בְּדָבָר מוֹסֵר וְתוֹכַחָה, וְהוּא בְּעֵינָיו כְּמוֹרָם מְעַם, וְכֵן הוּא גַם בְּעֵינֵי בְּעֲלֵי הַדִּינִים. וְכִשְׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְבִיאִים אֶת דִּינֵיהֶם לְפָנָי שׁוֹפְטֵי עַכּו"ם, מְרָאִים הֵם בְּזָה שְׂאִין ח"ו בְּיִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים רַמִּי הַמַּעֲלָה בְּעֲלֵי מַדּוֹת נְעֻלוֹת, עַד שֶׁהֵם מַחְפְּשִׁים כְּאֵלֶּה בֵּין הַגּוֹיִם, וּמִי נִתָּן לְגוֹיִם אֲנָשִׁי מַעֲלָה? אֲמוּנָתָם בְּאֲלִילִים ח"ו, הֲרִי שֶׁהֵם מִיְקָרִים בְּזָה אֶת הָאֲלִילִים. וְהֲרִי אָמְרוּ חז"ל "וְכִשְׁבְּעֲלֵי דִינֵים עוֹמְדִים לְפָנָי יִהְיוּ בְּעֵינָיָהּ כְּרַשְׁעִים", וְחִלְלָה לְזֶרַע קֹדֶשׁ שְׁעַמְדוֹ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי לְהִיּוֹת רָשָׁע אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת בְּעֵינֵי רַשְׁעֵי עוֹלָם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְלֹא כְצוּרָנוּ צוּרָם! וְאִיךָ אֲפָשֶׁר שִׁיְהִיו אוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים!?

לעבד את ה' סים את דבריו במשפט, דכתיב [יהושע כד] ויכרת יהושע ברית לעם ביום ההוא וישם לו חק ומשפט בשכם, כי המשפט הוא יסוד ועקר גדול בעבודת השם... ועוד האריך רבנו הטור שם.

והנה העמיד רבנו ז"ל דבריו בתחלת חשן המשפט, ללמד דעת שגדרי הגזל והחמס אינו נפתרין על פי דעת בני אדם, רק על פי חקי התורה, וכל שהוא נגד הדין - הוא גזל, אף שאין בני אדם מסכימים עליהם בבחינת הרגש, וכל מעשה שהוא בדין - הוא קיום משפט, אף שזה נגד דעות האנושיות, וכמו שכתב הגר"י סלנטר זצ"ל באגרתו, שכל מה שאינו שלו בדין הוא גזל האמור בתורה."

יוצא מדת ישראל

ובספר 'כסף הקדשים' לגאון בעל 'אשל אברהם' מבוטשאטש זיע"א, כתב בחמרת אסור הליכה לערפאות ויסודו: "שההליכה לתבע בערפאות של גוים בלא רשות בית דין הצדק, הוי ליה נטיה מהאמונה הנכונה, ולכן כתוב (תהלים קיט, ל) 'דרך אמונה בחרתי משפטי שויתי', שלעם בני ישראל המצוה לדון במשפטים שהודיע לנו ה' יתברך, ולא במשפטים שעל פי שכל האנושי, ורק לכן נח בכלל ז' מצוות שלהם על משפט הוא כפי שכל האנושי, ונטיה ממשפטי ה' יתברך למשפטים שכפי שכל אנושי - הוי ליה נטיה מאמונתנו שה' יתברך כל דרכיו משפט ותאחז במשפט ידו, הכל כחמר ביד היוצר וכו' וחפשיות הבחירות טפל למשפטיו, ולכן כתבו האחרונים ז"ל כי אין לצרף לעשרה להתובע בערפאות של גוים שלא ברשות בית דין הצדק, ושייך בכך מעין אביזריהו דעבודת אלילים, דכתיב יחזקאל (יד ה) למען תפש כו' בלבם, ועד שעושה תשובה הוי ליה יצא מהדת."

בשכל אנוש, מכל מקום פסק תלמידי חכמים יהיה אחרת, נמצא דלעולם אם עוזב את התלמידי חכמים שרוצים לדון אותו על פי שכל ופשרה, הוא גם כן נחשב למרים יד בתורת משה.

השלטת ההלכה על הרגש והשכל

יצין הגר"י איטח לדברי החזון איש (אמונה ובטחון פ"ג אות י) המציר את ההבדל בין הדין על פי הרגש והשכל, לבין כשהדין הוא על פי ההלכה, ואלו דבריו:

"וכמה הפליגו חז"ל בקיום הדין, עד שאמרו בפרק קמא דשבט: כל דין שדן דין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית. כי הדין הוא קיום העולם, וכדתנו פרק קמא דאבות: על ג' דברים העולם עומד על הדין כו' וכתב הטור (ח"מ סי' א'): "וזהו כונת רבותינו ז"ל באמרם כל הדין דין אמת לאמתו כאלו נעשה שתף להקב"ה במעשה בראשית, כי הקב"ה ברא העולם להיות קים, והרשעים שגוזלין וחומסין - מחריבין אותו במעשיהם, וכמו שמצינו בדור המבול שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, דכתיב 'כי מלאה הארץ חמס', וכתב בתריה 'הנני משחיתם את הארץ'. נמצא שהדין המשבר זרועות רמות הרשעים ולוקח מידם טרף ומחזירו לבעלים, מקים העולם וגורם להשלים רצון הבורא יתברך שמו שבראו להיות קים, והרי כאלו נעשה שתף להקב"ה בבריאה. ואברהם אבינו לא ידעו השם וקראו אוהבי, אלא על אשר הלך בדרך המשפט והדריף בו בניו כדכתיב [בראשית יט] כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרי ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט. ומשה רבנו ע"ה רבן של כל הנביאים, לקח עצת יתרו בענין המשפט, להעמיד שופטים להזהיר את ישראל ולצוותם על דבר המשפט, וה' הסכים על ידו. ויהושע אחרי כרתו ברית עם ישראל

לאו הכי הלא הפסול מחמת עברה אפלו בשאר ימות השנה אין לו להיות ש"ץ. ואולי בזמנינו בעוונותינו הרבים דנשתכח האסור מכמה אנשים ואפשר שהוא שוגג בדבר אין לפסלו וכו', ועל כל פנים לענין ש"ץ בראש השנה ויום הכפורים בודאי יש להחמיר.

ופסק ב'הליכות שלמה' (פ"ז אות ו) להגרש"ז אויערבאך זצ"ל: אין למנות לשליח צבור בימים נוראים מי שעבר עברה ידועה, כגון הליכה לערכאות וכדומה, אפלו עבר עליה פעם אחת, ואפלו בשוגג.

'דינא דמלכותא דינא'

והנה, נשאל מרן מופת הדור רבנו עובדיה יוסף זיע"א (שו"ת יחנה דעת ח"ד סימן סה): בהיות ידוע שלפי דין תורה אין הבנות יורשות את אביהן במקום שיש בנים, וזאת בנגוד לחק המדינה שעל פיו דנים בבתי המשפט החלוניים שהבנות יורשות בשונה עם הבנים, האם מתר לפי ההלכה לבנות לתבע חלקן בירשה בבית משפט חלוני, ולקבל צו ירשה בהתאם לחק, בהסתמך על מאמר חז"ל דינא דמלכותא דינא?

וזה אשר השיב: הנה בעקר מה שאמרו חז"ל (נדרים כח, א וב"ק קיג, ב) "דינא דמלכותא דינא" - דעת רבים מגדולי הפוסקים שזהו רק בדברים שיש בהם תועלת למלכות עצמה, כגון בעניני מסים וארגוניות וכדומה, אבל בדברים שבין אדם לחברו לא נאמר כלל זה.

והמקור לזה במסכת גטין (י, ב) במשנה: כל השטרות העולם בערכאות של גוים, אף על פי שחוקיהם גוים, כשרים, חוץ מגטי נשים, ובגמרא הקשו, בשלמא שטרי מקר כשרים, משום שמשעת מתן מעות מהקונה למוכר קנה, שהרי הקרקע נקנה בכסף, ואין השטר אלא לראיה בעלמא, ולא נחשדו הערכאות לשקר. אבל שטרי מתנות מה יועילו, הרי

ועל פי זה ישב באפן נפלא דברי הרמ"א (ח"מ כו, א) שפסק להלכה בשם מהר"י קולון: "מי שהלך בערכאות של עובדי כוכבים ונתחייב בדיניהם, ואחר כך חזר ותבעו לפני דיני ישראל - אין נזקקין לו", והקשה בתמים (שם סק"ב) שזה צריך עיון למאד, כי אם בדין האמות זכה שלא על פי דין להחזיק ממון של חברו, מי התיר לו על פי דין תורה?

אלא דהרי ההלכה קבועה היא, שכן נח הבא למשפט עם יהודי, בכל מצב הפך מקרעת לטובת היהודי, אם יש ליהודי זכות על פי משפטי התורה - דגין כן, ואם יש לבן נח חובה על פי משפטי בן נח - גם דגין כן. ויהודי זה שתבע את חברו בערכאות, מכיון שאינו מצרף לעשרה כנ"ל - שיר בו דין בני נח, ומובן מאד שאין בית דין נזקקין בדינו, שכן הואיל ונדון כגוי - גם אם תמצא לו זכות בדיני ישראל, יחייבוהו בית דין כפי דיני בני נח, שמשם בא.

[ועל פי זה באר דברי התמים (שם), דכל דין המהרי"ק נאמר במקום שבית דין של גוים דנו כפי משפטי בני נח, אבל אם זכה השני בערכאות מכח שחד וכדומה, נזקקים לדינו. הואיל וכאמור עלינו לדעת שעל כל פנים נדון כמשפט בני נח, ואזי אין נזקקין לו, ודו"ק].

ההולך לערכאות - הלכה למעשה

ולענין דין ההולך לערכאות של גוים הלכה למעשה, כתב המשנה ברורה (או"ח נג סקפ"ב): "ההולך בערכאות של עובדי גלולים פסול להיות ש"ץ בראש השנה ויום הכפורים, אלא אם כן עשה תשובה (א"ר בשם תורת אמת). ונראה לי דמירי שלא נשאר על ידי זה ממון חברו בידו, כגון שהיה בזה דיניהם כדינו, אפלו הכי פסול על כל פנים בראש השנה ויום הכפורים, שהוא עוון גדול מצד עצמו, כדאיתא בחשן משפט (סימן כ"ו) דאי

דינא דמלכותא דינא, כל היכא דאיכא הורמנא דמלכא. וכן דעת הרשב"א בחדושו ל'גטין' (י).
 (ב). וכן פסק עוד בשו"ת הרשב"א (חלק ג' סוף סימן ס"ג, וחלק ה' סימן קצ"ח). וכן הסכימו המאירי והר"ן גטין שם. וכן דעת הרא"ש בפסקיו שם.

אלא שאנו אין לנו אלא דברי הר"ף והרמב"ם וסיעתם ומרו השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו ופסקיו לכל אשר יאמר כי הוא זה. אולם הדבר ברור שגם לדעת הרמב"ן וסיעתו, זהו רק בדינים שאינם סותרים את דיני התורה שלנו, וכמו שכתב המאירי (בבא קמא קיג, ב): כל מה שבארנו בדין המלכות שאצלנו הוא דין גמור, זהו בחקים שחוקק לתועלת שלו או לתועלת נכסיו וכו', ואסור לגזלו או לעבר על מה שתקו, שפך ראוי לו מצד מלכותו, וכמו שאמרו (סנהדרין כ, ב) כל האמור בפרשת מלך מלך מתר בו, וזהו שאמרו דינא דמלכותא דינא, ולא אמרו דינא דמלכא, כלומר דוקא דינים הראויים לו מצד המלכות, אבל מה שמחדש חקים ודינים שהאמות מחזיקות בהם מכח תורת ספריהם ונימוסי חכמיהם הקדומים, כנגד הדינים שלנו, אינם בכלל זה, שאם כן כל דיני ישראל בטלים הם, וכגון מה שהגוים מוציאים ממון על פי עד אחד.

ומכל שכן בדיני ירשות, וכמו שאמרו בגמרא (ב"ב קטו, ב): כל האומר תירש הבית אפלו עם בת הבן, אפלו הוא נשיא שבישראל אין שומעים לו, שאינם אלא מעשה צדוקים. צא ולמד ממה שכתב בתשובת הרשב"א שהובאה בבית יוסף חשן משפט (סימן כ"ו), אודות מה שנשאל, בדבר מי שמתה בתו הנשואה, ותבע את חתנו בערכאות להחזיר לו הנדונא של בתו, בטענה שאף על פי שבדיני ישראל הבעל יורש את אשתו, מכל מקום פיון שהכל יודעים שבמקום ההוא נוהגים לדון בדיני עכו"ם, כל הנושא אשה כאלו התנה במפרש להחזיר הנדונא. והשיב, שחלילה לנהג כמשפטי הגוים, ואפלו שני

הם כחרס בעלמא. ותרץ שמואל: דינא דמלכותא דינא, ואף שטרי מתנות יש להם תקוף חקי מדין המלכות. והגמרא מתרצת, תני חוץ מכגטי נשים, כלומר, כל שטרות שהם כגטי נשים שעל ידי השטר הדבר נגמר, ובכלל זה שטרי מתנות, פסולים.

והרמב"ם (מלוה ולוה כז, א) כתב: "כל השטרות שחותמיהם גוים ונעשו בערכאות שלהם, הרי אלו פסולים, חוץ משטרי מקח וממכר ושטרי חוב וכו', אבל שטרי הודאות ומתנות ופשרות ומחילות הרי הם כחרס". וכתב המגיד משנה, שדעת הרמב"ם ורב הגאונים לפסק כתרוץ השני של הגמרא, שכל שטר שהוא גומר הדבר כגט, אינו מועיל כלל. ואף על פי שכתב הרמב"ם בפרק ה' מהלכות גזלה ואבדה "דינא דמלכותא דינא" - זהו רק בדבר שהוא לתועלת המלכות בענייני המסים וארנוניות והמכס, אבל בדברים שבין אדם לחברו אין דינו בהם דין כלל.

וכן כתב בעל התרומות (שער מ"ו חלק ח' סימן ה') וזו לשונו: ואני קבלתי מרבתי שקבלו מדעת חכמי הצרפתים שלא נאמר דינא דמלכותא דינא כי אם בדברים שהם עסקי המלך, כגון ענייני הדרכים והמכס והטסקא והמסים שלו, אבל בעסק שבין אדם לחברו - לא אמרו חכמים על זה דינא דמלכותא דינא. וכן פסק בשו"ת מהר"ק (סימן קפ"ז), שלא אמרו דינא דמלכותא דינא אלא לענין מסים וארנוניות, אבל בדברים שבין אדם לחברו פשוט מאד שאין לומר כן, שאם כן בטלת כל דיני התורה ח"ו. וכן פסק להלכה מרו בשלחן ערוך חשן משפט (סימן ס"ח סעיף א) כדעת הרמב"ם הנ"ל, ששטרי מתנות העולים בערכאות פסולים, ולא אמרינו בזה 'דינא דמלכותא דינא'.

אמנם בחדושי הרמב"ן (ב"ב נה, א) הביא שיטת הרמב"ם הנ"ל ודחאה, והעלה שגם בדברים שאין בהם תועלת למלכות, יש לומר בהם

כְּלָם כְּשָׂרִים בְּדִינֵיהֶם, פְּשוּט מְאֹד שְׁאֵנוּ לֹא נִדּוֹן כְּמוֹתֵם, אִם כֵּן בְּטֹלוֹ כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה.

וְכֹן כְּתָב כְּיוֹצֵא בְּזֶה הַש"ךְ (ח"מ עג סקל"ו וסקל"ט), שְׁאֵפְלוּ לְדַעַת הַרְמַב"ן וְסִיעֵתוֹ שְׂאוֹמְרִים דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא גַם בְּדַבְרִים שְׂאִין בְּהֵם תּוֹעֵלֶת לְמַלְךָ, זֶהוּ רַק בְּדַבְרִים שְׂאִין דִּינָם מִפְּרֵשׁ אֲצֻלְנוּ, אֲבָל בְּדִינֵים הַמְּפָרְשִׁים אֲצֻלְנוּ, וְחֹק הַמְּלָכוֹת מְנַגֵּד לְדִין הַתּוֹרָה, כְּגוֹן מַה שְּׂמַקְבְּלִים בְּדִינֵיהֶם עַד אֶחָד וְקָרוֹב וְאִשָּׁה וּפְסוּל בְּדַבְרִים שְׂבִין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, חֵס וְחִלְיָה לְדוֹן כְּדִינֵיהֶם נִגַּד דִּין תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה, וְלֹא יַעֲשֶׂה כֹן בְּיִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה בְּשׁו"ת מֵהַרְשֵׁד"ם (חֶלֶק אָבֹן הַעֲזָר סִימָן קל"א) הַעֲלָה שְׂאִסּוֹר חֲמוּר הוּא לְלַכְתָּ לְדוֹן בְּעֵרְכָאוֹת שֶׁל גּוֹיִם, וּבִפְרָט בְּדִינֵי נַחֲלוֹת וִירֻשׁוֹת שְׂדֵתֵיהֶם שׁוֹנוֹת מִדִּין הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וְהִבִּיא בְּעֵנֵינוּ זֶה דְּבַרֵי הַרְמַב"ם (סִנְהֵדְרוֹ כו, ז): כָּל הַדָּן בְּדִינֵי עַכּו"ם וּבְעֵרְכָאוֹת שְׂלֵהֶם, אִף עַל פִּי שְׂהִיו דִּינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה רְשָׁע, וְכֹאֲלוֹ חֲרָף וְגִדְף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ, שְׂנֵאָמַר וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֵיהֶם, וְלֹא לְפָנֵי עַכּו"ם. וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ יֵשׁ הַסְּכָמָה בְּחָרֵם גְּמוּר בְּכָל אֲלוֹת הַבְּרִית מִכָּל גְּאוּנֵי יִשְׂרָאֵל, רַבְּנֵי צְפַת וְרַבְּנֵי קוֹשֻׁטָא וְרַבְּנֵי סַלּוֹנִיקֵי, לְבַל יִהְיוּ שׁוֹם בַּר יִשְׂרָאֵל לְתַבְעַת בְּעֵרְכָאוֹת בְּדִינֵי יְרֻשׁוֹת וְכֹתֵבָהּ.

וְכֹן בְּשׁו"ת הַרְשֵׁב"ץ (ח"ב סִימָן רצ) כְּתָב: דְּבַר בְּרוּר הוּא שְׂאִסּוֹר לְדוֹן בְּעֵרְכָאוֹת שֶׁל גּוֹיִם אֲפֹלוּ בְּדִין שְׂדִינֵיהֶם כְּדִינֵנוּ, וְזֶהוּ אִסּוֹר תּוֹרָה, כְּמַבְאָר בְּגִטִּין (פח, ב) לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְפָנֵי עַכּו"ם. וְאֲפֹלוּ קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם שְׂנֵי בְּעֲלֵי הַדִּין אִסּוֹר לָהֶם לְדוֹן בְּעֵרְכָאוֹת שְׂלֵהֶם כָּלֵל. וְאִף תִּינּוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבֵּן יוֹדְעִים מַה שְּׂפָרַשׁ רַש"י (שְׂמוֹת כא, א): "לְפָנֵיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי גּוֹיִם, וְאֲפֹלוּ יְדַעַת בְּדִין אֶחָד שְׂהֵם דְּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֵרְכָאוֹת שְׂלֵהֶם, שְׂהַמְּבִיא דִינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי גּוֹיִם מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמִיָּקָר שֵׁם עַבּוּדָה זָרָה לְהַחֲשִׁיבָהּ, שְׂנֵאָמַר 'כִּי לֹא

הַצְּדָדִים מְסַכִּימִים לָכֹךְ, שְׂהָרִי עַל זֶה הַזְּהִירָה הַתּוֹרָה, וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֵיהֶם, וְלֹא לְפָנֵי עַכּו"ם (גִּטִּין פח, ב), וְכָל הַסּוּמָךְ לוֹמַר שְׂהַדְבֵר מִתֵּר מִשׁוֹם דְּקִיָּמָא לָן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא, הָרִי הוּא טוֹעָה, וְגִזְלָן הוּא, וְחֵס וְחִלְיָה לְעַם קְדוּשׁ לְלַכְתָּ בְּדַרְכֵי הַגּוֹיִם וּמְשַׁפְּטֵיהֶם, וְעוֹשֶׂה אֵלֶּה מִפִּיל חוֹמוֹת הַתּוֹרָה וְהַדָּת, וְעַתָּה אִם יוֹסִיפוּ לְחַטֵּא לְעַקֵּר דִּינֵי נַחֲלוֹת שֶׁל תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה וְלְסַמּוֹךְ עַל מְשַׁעֲנַת קִנְיָה רְצוּץ בְּטַעֲנָה זֹה, הָרִי הֵם כְּאֵלוֹ עוֹקְרִים כָּל דִּינֵי הַתּוֹרָה הַשְּׂלֵמָה, לֹאמַר מַה לָּנוּ לְסַפְרֵי הַקְּדָשׁ שְׂחַבְּרוּ לָנוּ רַבְּנוּ הַקְּדוּשׁ וְלֹא חֲרָיו רַבּוֹתֵינוּ הָאֲמוּרָאִים רַבִּינָא וְרַב אִשִּׁי, וְיִלְמְדוּ אֶת בְּנֵיהֶם דִּינֵי הָעַכּו"ם, וְיִבְנוּ לָהֶם בְּמוֹת בְּבֵית מִדְרָשֵׁי הָעַכּו"ם, חִלְיָה, לֹא תִּהְיֶה כְּזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל, פֶּן תַּחְגּוֹר הַתּוֹרָה שֶׁקַּע עֲלֵיהֶם.

וְכֹן פֶּסֶק הַרְמ"א בְּהִגָּה חֲשׁוֹן מְשַׁפֵּט (סִימָן ס"ט סְעִיף י"א), וְהוֹסִיף: מִשׁוֹם דְּלֹא אֲמַרִּינָן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא אֵלֶּא בְּדַבְרֵי שִׁישׁ בּוֹ הַנָּאָה לְמַלְךָ אוֹ שְׂהוּא עַל כָּל פְּנִיִם לְתַקְנַת בְּנֵי הַמְּדִינָה, אֲבָל לֹא שְׂיִדּוּנוּ בְּדִינֵי עַכּו"ם, שְׂאִם כֵּן בְּטֹלוֹ כָּל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַעִיר הַסְּמ"ע, שְׂבַדְרָכִי מֹשֶׁה הִבִּיא לְשׁוֹן הַרְשֵׁב"א קֶצֶת בְּסַגְנוֹן אַחֵר: דְּלֹא אֲמַרִּינָן דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא אֵלֶּא בְּמַה שְׂהוּא מִדִּינֵי הַמְּלוּכָה, אֲבָל דִּינֵים שְׂדִינֵים בְּעֵרְכָאוֹת, אִין אֵלוֹ מִמְשַׁפְּטֵי הַמְּלוּכָה, אֵלֶּא הָעֵרְכָאוֹת דְּנִים כֵּן מְעַצְמָם כְּמוֹ שְׂמַצְאוּ בְּסַפְרֵי שׁוֹפְטֵיהֶם. וְאִם אִין אַתָּה אוֹמַר כֵּן בְּטַלְתָּ ח"ו כָּל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל. וְהוֹסִיף הַסְּמ"ע, שְׂאֵפְלוּ אִם גִּזְרַת הַמְּלָךְ בְּפְרוּשׁ לְלַכְתָּ אַחֵר דִּינֵי הָעֵרְכָאוֹת אִין עַל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְעַת לֹ, כִּיּוֹן שְׂאִינָם מַחֲקֵי הַמְּלוּכָה.

וְזוֹ לְשׁוֹן רַבִּי מְרַדְכֵי יָפֶה בְּסַפֵּר הַלְבוּשׁ (שֵׁם סְעִיף י"א), שְׂלֹא אֲמַרוּ דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא אֵלֶּא בְּדַבְרֵי שִׁישׁ לוֹ הַנָּאָה לְמַלְךָ אוֹ שְׂהוּא לְתַקּוֹן בְּנֵי מְדִינָתוֹ בְּעֵנֵינֵי מִשְׂא וּמִתָּן שְׂבִינֵיהֶם, אֲבָל בְּשֵׂאֵר דִּינֵים הַמְּפָרְשִׁים אֲצֻלְנוּ, כְּגוֹן שְׂהֵם מְכַשִּׁירִים עַד אֶחָד וְקָרוֹב וְאִשָּׁה וּפְסוּל, וְאֲפֹלוּ אֵב עַל בְּנוֹ וְאִחַ עַל אַחֵיו,

כְּצוּרָנוּ צוּרָם וְאֵיבֵינוּ פְּלִילִים, כְּשִׂאוֹיבֵינוּ פְּלִילִים זֶהוּ עֲדוֹת לְעֵלוֹי יִרְאָתָם". וְכֹל זֶה הוּא אֶפְלוּ כְּשִׂדִינֵיהֶם כְּדִינָנוּ, אֲבָל כְּשִׂדִינֵיהֶם אֵינּוּ כְּדִינָנוּ - הַדָּבָר פְּשוֹט שֶׁהֵדוּן לִפְנֵיהֶם הָרִי הוּא גִזְלָן וּפְסוּל לְעֲדוֹת, וְאִם קִדַּשׁ אִשָּׁה בְּאוֹתוֹ מִמּוֹן שֶׁנִּטַּל בְּדִינֵיהֶם אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת, וְכֵאלוֹ חֶרֶף וְגִדְף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ. וְכִמוֹ שֶׁכְּתַב הַרְמַב"ם. וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה הַתְּרִיעוּ עוֹד רַבִּים מְגִדוּלֵי הַפּוֹסְקִים בְּכָל הַדּוֹרוֹת.

וּמִצִּינּוּ לְהַגְאֹן לְחִיד"א בְּסִפְרָ טוֹב עֵין (סִימּוֹ "ז אות ד'), שֶׁנִּשְׁאֵל אוֹדוֹת מִי שֶׁרָצָה לְדוֹן בְּעֵרְכָאוֹת בְּדִינֵי יִרְשָׁה, וְכֵאן בְּטַעֲנָה שֶׁל דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא. וְהַשִּׁיב: שְׂמוּ שְׂמִים עַל זֹאת, שֶׁהָרִי פָּסַק הַרְשֵׁב"א בְּתוֹשׁוּבָה, שֶׁאֵין הַלְכָה זֹאת שֶׁיִּכְתֹּב בְּדִינֵי יִרְשׁוֹת וְנִחְלוֹת, גַּם בְּלֹא הַכִּי לֹא שִׁיף לומר דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא אֶלָּא כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ גּוֹזֵר עַל כָּל בְּנֵי מְדִינָתוֹ וְכוּפָה עֲלֵיהֶם לְקַיֵּם גְּזָרָתוֹ, וְאִם לֹא יִקְיָמוּ רִיב לוֹ עִמָּהֶם, מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּנִדּוֹן דִּינָן שֶׁבּוֹדָאֵי אֵין הַמַּלְכוּת מְקַפְּדֶת אִם נִדּוֹן כְּפִי חֻקֵי תוֹרָתָנוּ. וְכֵן כְּתַב הַבֵּית יוֹסֵף בְּחֻשׁוֹן מִשְׁפָּט (סוֹף סִימּוֹ ש"ס ט) בְּשֵׁם רַבְּנּוּ יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל שֶׁאֵין הַמַּלְכוּת מְקַפְּדֶת וּמְכַרְיָחָה לְדוֹן עַל פִּי חֻקוֹתֵיהֶם, אֵין דִּינֵיהֶם דִּין אֶצְלָנוּ, וְלֹא שִׁיף בְּזֶה דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא.

וְהַגְאֹן רַבִּי חַיִּים פְּלֶאגִי בְּשׁו"ת חֻקֵי לֵב (ח"ב חו"מ סי' א') הָאֵרִיף בְּחֻמְרַת הָאֶסוּר לְדוֹן לִפְנֵי עֵרְכָאוֹת, וְהַעֲלָה שֶׁאֶפְלוּ צָוָה עָלָיו אֲבִיו לְדוֹן בְּעֵרְכָאוֹת, לֹא יִשְׁמַע לוֹ, שֶׁהָרִי הוּא כְּאוֹמֵר לוֹ לְעֵבֵר עַל דְּבַרֵי תוֹרָה. וּבְאִמַּת שֶׁאֶפְלוּ בְּמִקוֹם שֶׁנִּהְיָה לְהַתְּדִין בְּזֶה אֶצְלַת הַעֵרְכָאוֹת - מִנְּהַג כְּזֶה אוֹתִיּוֹת גֵּהֶנָם הוּא. וְאֵין לְסַמְךָ עָלָיו כָּלֵל, וְכִמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּגִמְרָא (ר"ה טו, ב): כִּי נִהְיָה בְּמִקוֹם אִיסוּרָא מִי שֶׁבִּקְיָנָן לָהּ. וְאֵין זֶה נִחְשָׁב מִנְּהַג כָּלֵל וְכָלֵל.

בֵּית מִשְׁפָּט חֲלוּנֵי - דִּינוֹ עֵרְכָאוֹת

וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבֵּים, הַסְּמִכוֹת הַחֻקִּית כִּיּוֹם מִטַּעֵם הַמְּמַשְׁלָה לְדוֹן בְּדִינֵי

מְמוֹנוֹת וְנִחְלוֹת הֵיא לְבַתִּי הַמִּשְׁפָּט הַחֲלוּנֵי, וְהַשׁוֹפְטִים שָׁם יְהוּדִים הֵם - עִם כָּל זֶה בְּרוּר כִּי לְפִי דִין תוֹרָתָנוּ הַקְּדוּשָׁה הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבָרוֹ בְּבַתִּי הַמִּשְׁפָּט שֶׁלָּהֶם גְּדוּל עוֹנוֹ מִנְּשׂוֹא, וְהוּא בְּכָלֵל מֵה שֶׁפָּסַק הַרְמַב"ם (סִינְהֶדְרִין כו, ז), וְהַטּוֹר וְהַשְּׁלַחֵן עֶרוּף (חו"מ כו, א): **שֶׁכָּל הֵדוּן בְּעֵרְכָאוֹת שֶׁלָּהֶם הָרִי זֶה רִשְׁעִי וְכֵאלוֹ חֶרֶף וְגִדְף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבְּנּוּ.** כִּי מִלְּבַד שֶׁהַשׁוֹפְטִים אֵינָם יוֹדְעִים כָּלֵל בְּדִינֵי הַתּוֹרָה לְשִׁפְט בֵּין אִישׁ לְרַעְהוֹ עַל פִּי הַחֻשׁוֹן מִשְׁפָּט וְהַפּוֹסְקִים, וְכֵבֵר אָמְרוּ חו"ל (גִּטִּין פח, ב): לִפְנֵיהֶם, וְלֹא לִפְנֵי עַכּוּ"ם, וְלֹא לִפְנֵי הַדִּיּוֹטוֹת, וְעוֹד הַדָּבָר יְדוּעַ וּמְפָרָסֵם שֶׁהֵם דָּנִים עַל פִּי חֻקוֹת הָעַכּוּ"ם, וְגַם מְכַשְׂרִים לְעֲדוֹת עַד אֶחָד וְקָרוֹב וְאִשָּׁה וּפְסוּל, וְרַבִּים מֵהֶם בְּעֲצָמָם פְּסוּלִים לְדוֹן לְפִי הַהֲלָכָה.

וּמוֹסִיף מִרְּוֵן פֶּאֶר הַדּוֹר זִיע"א: לֹא אֶכְחַד כִּי שֶׁמַּעֲתֵי דְבַת רַבִּים הַתּוֹעִים מִדְּרַף הַשֶּׁכָּל הַמַּתְחַכְּמִים לומר שֶׁמְכַיֵּן שֶׁכַּעַת הַשׁוֹפְטִים יְהוּדִים, וְהַמְּמַשְׁלָה הַעֲנִיקָה לָהֶם סְמִכוֹת לְדוֹן וְלִשְׁפָט בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת וִירְשׁוֹת, דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא, וְחוֹשְׁבִים שֶׁהַתְּרָה הַרְצוּעָה לְהַתְּדִין בְּפְנֵיהֶם. אוֹלָם הִבֵּל יִפְצָה פִּיהֶם. וְלוֹ חֻקְמוֹ יִשְׁכִּילוּ זֹאת, שֶׁאֲדַרְבָּה הֵיא הַנוֹתַנָּת לְחֻמְרַת הַדָּבָר, שֶׁאֵלוֹ הַשׁוֹפְטִים יְהוּדִים הֵם, וּמִשְׁבָּעִים מֵהַר סִינֵי לְשִׁפְט עַל פִּי הַתּוֹרָה, וְאֵלוֹ הֵם עֲזָבוּ מִקּוֹר מֵיָם חַיִּים, הַתְּלַמּוּד וְהַפּוֹסְקִים, לְחַצֵּב לָהֶם בּוֹרוֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יִכִּילוּ הַמַּיִם, וְדָנִים עַל פִּי חֻקוֹת הַגּוֹיִם וְשׁוֹפְטֵיהֶם וְסִפְרֵי הַחֻקִּים שֶׁלָּהֶם, הָרִי הַמְּכַשְׁלָה גְּדוּלָה שֶׁבְּעֵתִים מֵאֲשֶׁר לְהַתְּדִין בְּפְנֵי שׁוֹפְטִים גּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא נִצְטוּוּ מֵעוֹלָם לְדוֹן עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁלָּנוּ, (שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁבְּנֵי נַח נִצְטוּוּ עַל הַדִּינִים, מִכָּל מִקוֹם יְכוּלִים לְדוֹן לְפִי שֶׁכָּל אֲנוּשֵׁי וּלְפִי רֵאוֹת עֵינֵיהֶם, וְאֵינָם חֲבִיבִים לְדוֹן בְּדִינֵי הַתּוֹרָה לְפָרְטֵיהֶם, וְכִמוֹ שֶׁמּוֹכַח מִדְּבַרֵי הַרְמַב"ם [הַלְכוֹת נִחְלוֹת פָּרָק ו' הַלְכָה ט'], וְאֵף עַל פִּי כֵן אֶסוּר חֻמוֹר בְּיוֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹן אֶצְלָם, קַל וְחֹמֵר לְשׁוֹפְטִים יְהוּדִים כְּאֵלֶּה, שֶׁהֵם מְזַהְרִים וּמִשְׁבָּעִים מֵהַר סִינֵי לְדוֹן רַק עַל פִּי הַתּוֹרָה, וְהֵם פָּנוּ עֶרְף אֵלֵיהָ, וְתַחַת

לשפוט על פי חקי התורה, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, דנים הם על פי חקי העותומני והמנדטורי, בבחינת 'ושפחה כי תירש גברתה', וילכו אחרי ההבל ויהבלו, ועל ידי כך מיקרים ומחשיבים את משפטי הגוים עובדי אלילים, ונותנים כבוד ועלוי לאליליהם, על אחת כמה וכמה שהדבר אסור בהחלט, והמתדינים בפניהם עוברים גם על לפני עור לא תתן מכשל.

והגאון אביר הרועים רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, בתשובה שהשיב לעורך דין דתי אחד (נדפס בקבץ 'משואה לדור' עמ' קיד), אשר השתומם לשמע שרבה של ירושלים דן את בתי המשפט החלונניים במדינת ישראל לערכאות, כתב בין השאר: כאשר נתבונן בטעם האסור לדון בערכאות של גוים, שהוא מפני שהדון בפניהם הוא מיקור שם אליליהם להחשיבם, שנאמר 'ואיבינו פלילים', שכשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם, כמו שפרש רש"י בפרשת משפטים. ולפיכך הדון בפניהם הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת משה, כדברי הרמב"ם והשלחן ערוך, ואם כן מטעם זה עצמו גם יהודי ששופט על פי חקותיהם, בנדאי שהוא גרוע יותר מגוי, שהגוי לא נצטוו לשפוט דוקא על פי דת ישראל, אבל יהודי זה שמצווה לדון על פי התורה, והוא מתנפר אליה ודן על פי המגילה של העותומנים ושאר חקי אמות העולם, שעליהם נאמר 'יצר עמל עלי חק', 'גודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו', הרי הוא רשע ומרים יד בתורת משה, וכדברי הרשב"א, הרי הוא הורס חומות הדת ועוקר ממנה שרש וענף והתורה מידו תבקש, והוא הדן למי שהולך להתדין בפניו. וצר לנו מאד שחקים אלה אמצה הממשלה וכן הכנסת, לדון בהם במדינת ישראל, ואין לה עלבון לתורה ולנושאי דגלה יותר מזה, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, מהרה יבוא האדון אל ביתו וישיב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה.

גם הגאון מופת הדור החזון איש זצ"ל (סנהדרין סימן ט"ו אות ד') כתב: הדבר ברור שאין שום נפקא מינה בין הדון בפני עכו"ם, לבין הבא לדון אצל שופט יהודי הדן על פי חקים זרים שבדו אמות העולם, ואדרבה הדבר יותר מגונה ששופטים יהודים המירו את משפטי ה' ותורתו הקדושה למשפטי ההבל של הגוים, ואפלו אם יסכימו כל בני העיר על זה, אין שום ממש בהסכמתם, ומשפטים חמס עשק וגזל, ומרימים יד בתורת משה.

וכן דעת הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, מרא דארעא דישראל, שכעת כאשר עם ישראל שוכן בארצו, ולדאבון לבנו הוא דן על פי חקים זרים, הדבר חמור אף פעמים יותר מיחיד או קהלה בישראל שהולכים לדון בערכאות של גוים, כי המבלי אין אלקים בישראל וכו' ח"ו. ומוכח מדברי הרשב"ץ (חלק ב' סימן ר"צ), שגם הדנים בערכאות של מוסלמים שאינם עובדי עבודה זרה, הרי הם בכלל מה שאמרו לפנייהם ולא לפני עכו"ם, שפיון שאינם מכירים בחקי התורה, וטוענים שכבר פקע תקף דת משה, ולכן דנים הם על פי משפטי נביאי השקר שלהם, ההולך לדון בפניהם הרי הוא כבועט בתורת אלקים חיים כפי שקבלנו מדורי דורות עד משה רבנו, ותוצאות מצב מחפיר ומביש זה מי ישורן וכו'.

בסכום: לפי ההלכה על פי תורתנו הקדושה אשר היא חיינו וארץ ימינו, ודבריה נר לרגלנו ואור לנתיבותינו, אסור בהחלט לדון בדיני ירשות ונחלות וכן בדיני ממונות אלא על פי התורה שהיא נצחית ולא תשתנה בשום זמן ח"ו, שנאמר "והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת".

(וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ז' הלכה ז'). ולכן אסור חמור הוא להתדין בכל הדינים האלה בפני ערכאות ששופטים לפי חקות הגוים, אשר עליהם נאמר "ומשפטים כל ידעום". ואין כל הבדל בזה בין

גוּדָא רַבָּה שְׂדֵי עֲלוּיָהּ, אָמַר לִיה 'עַן טַהֲרִיתְךָ וְלֹא טַהֲרַת מִטְמְאַתְךָ לֹא טַהֲרִי עוֹד' (יחזקאל כד יג). וְכַתֵּב הָרֵא"ש עַל זֶה (שם סי' ז): מִכָּאן פֶּסֶק רַב פְּלוֹטוּי ז"ל רְאוּבֵן שֵׁישׁ לוֹ תְּבִיעָה עַל שְׁמַעוֹן וּמִסְרַב לְבוֹא עִמּוֹ לְבֵית דִּין שְׂרָשָׁא לְהִבְיֵאוֹ לְעֶרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִם כְּדֵי לְהוֹצִיא אֶת שְׁלוֹ מִתַּחַת יָדוֹ.

וְהִנֵּה, בְּרִש"י שֵׁם פֶּרֶשׁ מֵאִמֵּר אֵינְשֵׁי קְרִית חֲבֵרָה וְכו', קְרֵאת חֲבֵרָה לְהוֹכִיחוֹ וְלֹא עָנָה - כִּתְּלַת הַפֶּל עָלָיו, כְּלוֹמֵר הִנִּיחוֹ וַיִּפֹּל בְּרִשְׁעוֹ, דָּחָהוּ בְּיָדָיו, וְנִרְאָה דִּמְפָרֶשׁ לְעִנְיָן חַיִּיב הוֹכְחָה ד' הוֹכַח תּוֹכִיחַ", וְהֵינּוּ דָאֵם לֹא נִשְׁמַע לְתוֹכְחָתְךָ הִנִּיחוֹ לִפְל בְּרִשְׁעוֹ. מִמִּילָא אִי אֶפְשָׁר לְלַמֵּד מִזֶּה דְיוֹכַל לְתַבְעַת בְּעֶרְכָּאוֹת, דְּלִפִּי רִש"י אֵיירִי בְּפִטוֹר תּוֹכְחָה בְּלִבָּד, שְׂאָם אֵינּוּ מְקַבְּלִים תּוֹכְחָה אֵינּוּ מְחִיבִים עוֹד לְהוֹכִיחוֹ, אוּלָם לְתַבְעַת בְּעֶרְכָּאוֹת - הוּא אֲסוּר מִטַּעַם לֹא הִבָּא מְכַלְל עֲשֵׂה ד' וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם" - וְלֹא לְפָנֶי עֲכוּ"ם, וְכִמְאֵמֵר הַרְמַב"ם שְׁכַל הֵדֵן בְּעֶרְכָּאוֹת הָרִי זֶה רִשְׁעֵי וְכֵאלוֹ חֲרָף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מִשָּׁה, וְאִין רְאִיָּה לְהַתִּיר אֲסוּר עֶרְכָּאוֹת לֹא מְקַרָּא וְלֹא מֵהַגְמָרָא.

וּמִכָּאן יֵשׁ לְכַאוֹרָה לְתַמָּה עַל הַכֶּסֶף מִשְׁנָה (סנהדרין שם), שְׁכַתֵּב מְקוֹר לְדַבְרֵי הַרְמַב"ם מֵהַגְמָרָא הַנִּזְכָּרָת, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: לְמַדוּהָ הַפּוֹסְקִים מְדַאֲמְרִינָן בְּסוּף הַחוּבֵל (דף צ"ב) קְרִית חֲבֵרָה וְלֹא עָנָה רְמֵי גוּדָא שְׂדֵי בֵּיה, פִּירִש"י כִּתְּלַת הַפֶּל עָלָיו כְּלוֹמֵר הִנִּיחוֹ וַיִּפֹּל בְּרִשְׁעוֹ דָּחָהוּ בְּיָדָיו, הֵכִי נִמְי כִּיּוֹן דְּלֹא צִיִּית דִּינָא יְבִיאָהוּ בְּעֶרְכָּאוֹתֵיהֶם, אֲבָל אִי צִיִּית דִּינָא אִין לוֹ לְהִבְיֵאוֹ בְּעֶרְכָּאוֹתֵיהֶם כְּדַבְּסוּמוֹ.

וְלְכַאוֹרָה קֶשֶׁה, שֶׁהִבִּיא מְקוֹר לְדַבְרֵי הַרְמַב"ם מִדַּבְרֵי רִש"י, וְהָרִי מִרִש"י שְׁפָרֶשׁ לְעִנְיָן תּוֹכְחָה אֵין רְאִיָּה לְתַבְעַת בְּעֶרְכָּאוֹת שֵׁישׁ בְּזָה אֲסוּר, וּמִמִּילָא לֹא הוּי מְקוֹר לְדַבְרֵי הַרְמַב"ם.

כְּשֶׁהַשּׁוֹפְטִים גּוֹיִם, לְבִין כְּשֶׁהַשּׁוֹפְטִים יְהוּדִים הַדְּנִים עַל פִּי חֻקוֹת הַגּוֹיִם, שְׁלֹא כְּדִין הַתּוֹרָה. וְאִם הַבְּנִים רוֹצִים לְוֹתֵר מִחֻלְקָם לְטוֹבַת הַבְּנוּת כְּדֵי שִׁיטְלוּ עִמָּהֶם בִּירְשָׁה, יִגְשׁוּ אֶל בֵּית הַדִּין הַרְבְּנִי אֲשֶׁר בְּשַׁעַר מְקוֹמָם, וַיִּקְנוּ מִיָּדָם בְּקִנְיָן גָּמוּר וְשָׁלֵם, אוֹ בְּאֶגֶב, (כְּגוֹן מִטְבַּע שְׂאִינוּ נִקְנָה בְּחִלְפִיּוֹ), בְּאֶפְסוֹ הַמוֹעִיל עַל פִּי דִין תּוֹרָה. וְגַם כָּל הָעַם הַזֶּה עַל מְקוֹמוֹ יָבוֹא בְּשָׁלוֹם.

מְקוֹר הַתֵּר פְּנִיָּה לְעֶרְכָּאוֹת

וְהִנֵּה, יְדוּעַ שְׁבַמְצִיאִיּוֹת מְסִימוֹת - בֵּית דִּין מִתִּירִים לְתוֹבַע לְהַגִּישׁ דִּינוֹ לְפָנֵי עֶרְכָּאוֹת. וְנִתְבָּאֵר נוֹשֵׂא זֶה בְּהִרְחֻבָה בְּסִפְר 'מִטְל הַשְּׂמִים' (ח"ג מִשְׁפָּטִים) לְהַרְה"ג רַבִּי מְרַדְכֵי טוֹלִידָנוּ שְׁלִיט"א, חֲתָנָא דְּבִי נְשִׂיאָה דְּמָרוֹן מוֹפֵת הַדּוֹר זִיע"א.

כְּתַב הַרְמַב"ם (סנהדרין כו, ז): כָּל הֵדֵן בְּדִינֵי גּוֹיִים וּבְעֶרְכָּאוֹת שְׁלָהֶם, אֶפְ עַל פִּי שְׁהִי דִינֵיהֶם כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה רִשְׁעֵי וְכֵאלוֹ חֲרָף וְהָרִים יָד בְּתוֹרַת מִשָּׁה רַבְּנוּ, שְׁנֵאֵמֵר 'וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם' - וְלֹא לְפָנֵי גּוֹיִם, 'לְפָנֶיהֶם' - וְלֹא לְפָנֵי הַדִּיּוֹטוֹת. הִיתָה יָד הַגּוֹיִם תְּקִיפָה וּבַעַל דִּינוֹ אֵלֶם וְאֵינוּ יְכוֹל לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, יִתְבַּעְנוּ לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל תְּחִלָּה, אִם לֹא רָצָה לְבוֹא - נוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין וּמְצִיל בְּדִינֵי גּוֹיִם מִיַּד בַּעַל דִּינוֹ. וְכֵן פֶּסֶק הַטּוֹר, וְכֵן פֶּסֶק מְרוֹן הַשּׁו"ע (חו"מ כו, ב).

מִבְּאֵר מִדַּבְּרֵיהֶם, דְּגַם כְּשֶׁהוּא אֵלֶם אֵין הַתֵּר לְגִשְׁתַּת מִיַּד לְעֶרְכָּאוֹת, אֶלָּא קִדְּם צָרִיךְ לְתַבְעַת בְּבֵית דִּין, וְאִם לֹא בָּא - צָרִיךְ רְשׁוֹת לְתוֹבַעוֹ בְּעֶרְכָּאוֹת.

וּמְקוֹר דִּין זֶה, כְּתַב הַבֵּית יוֹסֵף (חו"מ כו) מֵהָא דְּאֲמְרִינָן בְּסוּף פְּרָק הַחוּבֵל (ב"ק צב, ב): אָמַר לִיָּה רַבָּא לְרַבָּה בְּרַ מְרִי: מִנָּא הָא מִילְתָּא דְּאֲמְרֵי אֵינְשֵׁי; קְרִית חֲבֵרָה וְלֹא עָנָה - רְמֵי

א. וּבִשְׁוִי"ת הַרְמַב"א (סי' נ"ב) כְּתַב לְנִדּוּתוֹ וְלְהַחְרִימוֹ, וְשָׁכַן כְּתַב הַרִיב"ש (סי' ק"ב).

לטל רשות מהם, ואז הן היו נותנין לו רשות להוציא את שלו על ידי דיני עכו"ם. ולא שהם יכפוהו לעשות מה שדיני ישראל אומרים לו, כי אין צריך לכך להרא"ש והטור.

מבאר מהסמ"ע דיש קדם לפנות לבית דין, אמנם לא כדי לבקש רשות לדון בפני העכו"ם, אלא בית דין ישראל ידון אותו ויתנו לו רשות לגבות על ידי עכו"ם. והיינו שהדין אכן נחתך על ידי בית דין ישראל. ולפי זה נחא, דאין הרשות לדון לפני ערכאות אלא רק מעשה הגביה יבצע על ידי ערכאות.

וכן מבאר בנתיבות המשפט: עין סמ"ע שנותנין לו רשות להוציא שלו, ולא שהעכו"ם יכפו לעשות וכו', ונראה דמירי באפן שידוע החוב לדני ישראל, כגון במלוה בשטר וכיוצא, דבמלוה על פה אי אפשר לדני ישראל לתן לו רשות להוציא, דאימר אינו חייב לו כל כך רק משמתין אותו כשאינו רוצה לבוא. וכן מוכח מהבית יוסף שכתב כשאינו יכול להוציא ממנו על פי אדרכתא, משמע שידוע שחייב לו כבר. וכן כתב הנתיבות בקצור בחדושים: דוקא שהבי"ד יודעים שחייב על פי דין, כגון שיש לו שטר וכיוצא בו, אבל אם אין הבית דין יודעים שחייב לו, כגון במלוה על פה - אין נותנין לו רשות רק לכפותו על ידי עכו"ם לדון לפני ישראל.

מבאר גם כן מדברי הנתיבות דאין הבית דין נותן רשות לדון בפני עכו"ם, אלא אם הנתבע חייב - הרשות להוציא בלבד על ידי עכו"ם, והיינו לאחר שידונו בית דין ישראל את הנתבע שלא בפניו או לאחר שנוכחו לדעת שהצדק עם התובע. מעתה מוכן שאין חסרון במה שהולך לפני ערכאות, כי למעשה כבר דנו בית דין ישראל.

אולם נראה, דהרמב"ם פרש הגמרא באפן אחר, וכפי המובא בהגהות מימוניות בשם רבנו יוסף טוב עלם: קרית חברך ולא ענך - רמי ביה גודא רבה שדי עילויה, כלומר קראת חברך לדין ישראל ולא רצה לבוא - השלך עליו הכתל הגדול שלא יוכל להשמט כלומר שייבוא עליו בידי עכו"ם, וכן מסתבר דפרשה רב פלטוי שהובא בבית יוסף.

ומעתה תמה על הפסך משנה שלא הביא מקור לרמב"ם אלא מדברי רש"י, אולם מצאתי במשנה תורה מהדורת פרנקל, לא גרס בדברי הפסך משנה: פירש"י כתל הפל עליו כלומר הניחו ויפל ברשעו דחהו בידיים. אלא: פי' (פרוש) כתל הפל עליו כלומר הניחו ויפל ברשעו דחהו בידיים. ולפי זה אין תימא עליו, דאכן הביא רק דברי הגמרא, ומה שכתב פרוש - כונתו לפרוש הנ"ל בגמרא, שגם לפרושו - דחהו בידיים. וכמבאר.

הכח להתיר פְּנִיָּה לְעֶרְכָּאוֹת

אולם גם דברי רב פלטוי שהובאו ברא"ש, המפרש לענין לתבע מסרב לפני ערכאות, צריך עיון, מנא לן ההתר לתבע בערכאות סרבו, ולהיכן אזיל עשה ד"אלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני ערכאות"? דהרי בזה חרף בתורת משה כמבאר ברמב"ם, וכן אסור מקרא ד'איבינו פלילים'.

ויש לישב, דכתב הרמ"א (חו"מ כו, א): מחרימין המחזיק ביד ההולך לפני עובדי כוכבים, ואפלו אינו דן לפני עובדי כוכבים, רק שכוּפּהוּ על ידי עובדי כוכבים שיעמד עמו לדין ישראל. וכתב הסמ"ע (חו"מ סי' כ"ו ס"ק ה): ואפלו שהוא אלם וסרבן מלצית דין ישראל, הוי ליה להלך לפני דיני ישראל

ב. אמנם, קצת צ"ע דלשון כסף משנה 'הניחהו ויפל ברשעו', משמע שדוחהו והוא נפל מאליו ברשעו, ויותר מתאים לפרוש רש"י.

וְצָרִיךְ עֵיוֹן, מִדּוּעַ לֹא נוֹהֲגִים כֵּן בְּתֵי הַדִּינִים כִּיּוֹם? אֵלָּא מִכֵּיוֵן שֶׁלֹּא בָּא - נוֹתֵנִין רְשׁוֹת לְדוֹן וְאֶפְלוּ שֶׁלֹּא נִתְבָּרְרָה הַתְּבִיעָה.

וְכָתַב בְּשׁוֹ"ת מֵהַר"ל דִּיסקִין (חֵלֶק הַפְּסָקִים קוֹנְטְרָס רְשִׁימוֹת קְצָרוֹת אוֹת י"ג) שֶׁמִּתִּירִין לִילֵךְ לְעֵרְכָאוֹת, אֶפְלוּ בְּבֵית דִּין שְׂאִינוּ צָרִיךְ (הַנִּתְבַּע) לְבּוֹא לְפָנֵיהֶם, כְּגוֹן שֶׁהֵם בְּעִיר אַחֲרֵת וְכָבֵר סֵרֵב לְבּוֹא לְבֵית דִּין שְׁבַעִירוֹ, דָּאִין זֶה דִּינֵי מְמוֹנוֹת כִּי אִם אֲסוּר וְהֵתֵר. וּמָה שֶׁעַל יְדֵי כֵּן מִתְחַיֵּב בְּהוֹצָאוֹת - טַעְמָא אַחֲרֵינָא אֵיכָּא, דְּהוּי גּוֹרֵם דְּבָרֵי הַזְּקָא, מָה שְׂאִין כֵּן כָּל עוֹד לֹא הֵתֵר לוֹ מִשׁוּם מִיָּקָר שֵׁם אֱלִילִים, כֵּל שְׁכֵן דְּלֹא הוּי בְּרֵי הַזְּקָא, דְּלֹא חֲשָׁדוּ בְּכֹךְ.

מִדְּבָרָיו יֵשׁ לְלַמֵּד דְּבֵית דִּין רְשָׁאֵי לְשַׁקֵּל הַהֵתֵר לְפָנוֹת לְעֵרְכָאוֹת כְּעֵנֶן 'אֲסוּר וְהֵתֵר', כְּבִיכּוֹל הוּי פֶּסֶק חֲכָם דְּלִיכָּא אֲסוּר 'וְאֵיבִינוּ פְּלִילִים' בְּכֹהֵא גְּוֹנָא, הֵגֵם שֶׁעֲלוּל לִהְיוֹת דִּינֵי מְמוֹנוֹת.

בְּאֵלּוֹ אִפְנִים נֹאמֵר הֵתֵר זֶה?

וּבִסְפָר פְּנִים בְּמִשְׁפֵּט (ח"מ ש"ם) צִין לְמָה שֶׁכָּתַב (ס' ס"א סק"ו) דְּנִרְאָה דְּהֵרָא"ש (ב"ק ש"ם) וּבַעַל הַתְּרוּמוֹת (שַׁעַר סב ח"א אוֹת ג) אֲשֶׁר הוֹבְאֵוּ שְׁנֵיהֶם בְּבֵית יוֹסֵף, חוֹלְקִים בְּדַעַת רַב פְּלוֹטוּי, דְּלַדְעַת הֵרָא"ש יְכוּל לְתַבַּע אֶת הַמְּסָרֵב לְעֵרְכָאוֹת אֶפְלוּ לְלֹא רְשׁוֹת בֵּית דִּין, אוֹלָם לַדְעַת בַּעַל הַתְּרוּמוֹת בְּעֵי דוֹקָא רְשׁוֹת בֵּית דִּין קִדָּם. וְאִכּוֹן יֵשׁ לְדַיֵּק כֵּן מִדְּבָרֵי הֵרָא"ש שֶׁלֹּא כָּתַב שְׂצָרִיךְ לְהַגִּישׁ תְּבִיעָה קִדָּם לְבֵית דִּין, אֵלָּא אִם מְסָרֵב לְדִין תּוֹרָה - רְשָׁאֵי לְתוֹבְעוֹ בְּעֵרְכָאוֹת. מָה שְׂאִין כֵּן בַּעַל הַתְּרוּמוֹת כָּתַב שְׂצָרִיךְ לְתַבַּע קִדָּם בְּבֵית דִּין, וּבֵית הַדִּין יִתֵּן רְשׁוֹת.

אֲמָנָם בַּעַל הַתְּרוּמוֹת כָּתַב שָׁם: וְאֶפְלוּ הָיָה אֲלֵם וְלֹא רָצָה לְבּוֹא לְבֵית דִּין, אֲסוּר לְהֵבִיאוֹ לְדִינֵי עֵרְכָאוֹת, אֵלָּא לְאַחַר סְרוּבוֹ בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל כּוֹתְבִין אֲדָרְכָתָא עַל נְכֶסֶיו, וְאִם הֲצָרָךְ לְבּוֹא יְבּוֹא לְפָנֵי עֵרְכָאוֹת וְהֵם מְכָרִיחִין אוֹתוֹ לְמָה שְׁדָּנוּ לוֹ דִּינֵי יִשְׂרָאֵל, דְּכִי הָאֵי גְּוֹנָא לִיכָּא מִשׁוּם לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְפָנֵי עֵרְכָאוֹת,

כְּדָאֲמַרְיֵנוּ בְּעִשׂוֹי הַגֵּט. אֲבָל אִם הָיָה אֲנִס וְאֲלֵם, וּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִתִּירָאִין מִמְּנוּ מְלַכְתָּב אֲדָרְכָתָא זֶה בְּכָלֵל רְשָׁעִים הוּא וּמִתְרַעֵם מִמְּנוּ. וְכֵן פֶּסֶק הַרְמַב"ם ז"ל. מִבְּאֵר לְהַדְיָא שְׁגָם אִם מְסָרֵב צָרִיךְ לְתַבַּעוֹ קִדָּם בְּבֵית דִּין יִשְׂרָאֵל, וְרַק אַחֲרֵי שְׁכוֹתְבִין עָלָיו אֲדָרְכָתָא - יוֹכֵל לְבַצֵּעַ אֶת פֶּסֶק הַדִּין בְּעֵרְכָאוֹת.

וְכָבֵר עֵמֵד הַגָּאוֹן רַבֵּי עֲזַרְיָה פִּיג'וֹ בְּפִירוּשׁוֹ 'גְּדוּלֵי תְרוּמָה' (עַל סֵפֶר הַתְּרוּמוֹת) עַל הַחֲלוּק בֵּין דַּעַת הֵרָא"ש לְדַעַת בַּעַל הַתְּרוּמוֹת בְּגְדוּלֵי תְרוּמָה, דְּלֹאֲחֵר שֶׁהֵבִיא דְּבָרֵי הֵרָא"ש הַנ"ל, כָּתַב: "נִרְאָה דְּסֵבֵר רַב פְּלוֹטוּי ז"ל, דְּמִידָּ כְּשֶׁמְסָרֵב לְרִדָּת עֵמוֹ לְדִין יְכוּל לְהֵבִיאוֹ לְעֵרְכָאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב עַל יְדֵי בֵּית דִּין, וְגַם אִין צָרִיךְ לְטַל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין. וְהוּא מִבְּאֵר שֶׁלֹּא כְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל בַּעַל הַתְּרוּמוֹת, שֶׁכָּתַב בְּהַדְיָא שְׂאֶפְלוּ אִם הָיָה אֲלֵם וְלֹא רָצָה לְבּוֹא לְבֵית דִּין, אֲסוּר לְהֵבִיאוֹ לְעֵרְכָאוֹת קִדָּם שֶׁיִּכְתְּבוּ אֲדָרְכָתָא, אִם לֹא שְׁבִית דִּין מִתִּירָאִין מִמְּנוּ וְכוּ', וְרַב פְּלוֹטוּי לֹא פָּרַשׁ דְּמִיָּרֵי בְּשִׁמְתִירָאִין מִמְּנוּ. גַּם הוּא הִפָּךְ דְּבָרֵי הַרְמַב"ם ז"ל שֶׁכָּתַב בְּפִירוּשׁוֹ שְׂאִם בַּעַל דִּינוֹ אֲלֵם יִתְבַּעְנוּ לְדִין תַּחֲלָה וְאִם רָצָה נוֹטֵל רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין וְכוּ'. וְאִף דְּבָרֵי רַבֵּנוּ שְׂרִירָא ז"ל שֶׁמְבִיָּא רַבֵּנוּ כֹּף הֵם, בְּמָה שֶׁכָּתַב מִי שְׁחִיבֻוּהוּ בְּחוּב אוֹ בְּפִקְדוֹן וְאִין יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ וְכוּ', דְּמִשְׁמַע דוֹקָא שֶׁכָּבֵר חִיבֻוּהוּ דְּהֵינּוּ עַל יְדֵי בִ"ד שֶׁנִּגְזַר וְנִפְסַק דִּינוֹ, וְאִינוּ מְחַסֵּר [אֵלָּא] גּוֹבֵינָא שְׂאִינוּ יְכוּל לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, אִזְ הֵתֵר לְלַכֵּת לְפָנֵי הַשׁוֹפֵט, וְהַלִּיכַת הַזְּקָנִים וְהַתְּלַמִּידִים לְהַעֲיֵד אִין לָךְ רְשׁוֹת בֵּית דִּין גְּדוּל מְזָה, וְסִיּוּם דְּבָרָיו יוֹכִיחַ שֶׁכָּתַב וְכֵל הַמּוֹרֵד בְּדִין בֵּית דִּין מִתִּירִין בּוֹ וְכוּ', דְּהִמְרִידָהּ בְּדִין הִיא שְׂאִינוּ רוֹצָה לְקַיֵּם מָה שֶׁפִּסְקוֹ עָלָיו, אֲבָל שִׁיְהִיָּה רְשָׁאֵי לְהֵבִיאוֹ תַּכְפֵּי וּמִידָּ לְעֵרְכָאוֹת כְּשֶׁמְסָרֵב לְבּוֹא עֵמוֹ בְּדִין כְּדְבָרֵי רַב פְּלוֹטוּי ז"ל לֹא אֲמָרוּ."

מַעֲתָה נִרְאָה דְּמָה שֶׁכָּתְבוּ הַסַּמ"ע וּבַעַל הַנִּתְיָבוֹת (שֶׁהַזְּכָרֵנוּ לְעִיל), דְּבֵית דִּין יְבָרַר קִדָּם

הרי אפן המשפט ביניהם כמו שאבאר לה, אם היה לנו בדיניהם זכות - דגנו להם בדיניהם ואמרנו להם כך דיניכם, ואם היה יותר טוב לנו שנדון בדינינו - דגנו להם לפי דיננו ונאמר להם כך דיננו. ואל יקשה בעיניך דבר זה ואל תתמה עליו, כמו שלא תתמה על שחיטת בעלי החיים אף על פי שלא עשו שום רע, לפי שמי שלא נשלמו בו התכונות האנושיות אינו אדם באמת ואין תכליתו אלא לאדם, והדבור על ענין זה צריך ספר מיוחד".

רבית והצמדה - בפסק ערפאות

על כל פנים, יש נפקא מינא גדולה בין השיטות הנ"ל, מלבד עצם אפי ההנהגה אימתי מתר ללכת לערפאות, אלא גם ביחס לפסק ולתוצאה, כגון אם הוא תובע גרמא בנזקיו - שהרי בית דין ישראל לא רשאי לחייב בזה, דלפי בעל התרומות אינו זכאי לתבוע גרמא בערפאות, אולם לפי הרא"ש יוכל לתבוע, דאין המסרב זכאי לדון בדין תורה. וכמו כן, אם יחייבו הערפאות מעבר למה שפוסקים בדין תורה [כגון רבית והצמדה וכו'], אם מחייב להחזיר - דלפי בעל התרומות דבית דין ישראל הוא שדן ורק הבצוע מתר על ידי הערפאות, אם כן מחייב להחזיר מה שקבל יותר מהדין, מה שאין כן לפי הרא"ש - לא יצטרך להחזיר, כיון שכן הוא דינם ואינו זכאי לדון בדין תורה.

אמנם הלכה למעשה, יש דעות לכאן ולכאן, דעת הגר"א וייס שליט"א (מנחת אשר דברים סי' א) דאף במקרה שבית דין נותן רשות לפנות לערפאות, מכל מקום לאחר שזיזתו בדין על פי משפטם צריך לחזור ולשאל לדין תורה, ואם זכה במשפטם יותר ממה שמגיע לו על פי דין תורה - גזל הוא בידו וצריך להחזיר, דאין רשות בית דין אלא לעצם ההזדקקות לערפאות (דאז לא הוי עלוי ליראתם),

מהות התביעה - הרי זה שנוי במחלוקת, כי אמנם כן הוא לפי דברי בעל התרומות, וכדעת הרמב"ם והטור והשו"ע, אולם לפי דעת הרא"ש אין צורך בזה, אלא די בסרובו לדון בדין תורה כדי להתיר לו לתבעו בערפאות.

ונראה הסבר מחלוקת הרא"ש ובעל התרומות, דלדעת בעל התרומות כיון דנצטוינו 'אשר תשים לפניהם' - ולא לפני ערפאות, אזי אין שום התר לדון לפני דיני עכו"ם, ורק למטרת בצוע אפשר לגשת אליהם. אולם לדעת הרא"ש, כאשר אחד הצדדים מסרב לדון בדיני ישראל, אלא ידונוהו עכו"ם, והינו דכלפי אדם זה לא נצטוינו ב'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם', ורשאים לדונו על פי כל דין אחר.

ונראה יסוד להסבר זה שבארנו בדברי רא"ש, לפי המבאר בירושלמי (ע"ז פ"ב ה"ז) "תני ר' שמעון בן יוחי: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, מה השימה הזאת אינה נגלית לכל בריה, כך אין לה רשות לשקע את עצמו בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשרין", ובאר ה'תורה תמימה' (שמות כא, א) דדריש 'שימה' לשון 'סימה', הינו אוצר (עי' ירושלמי שבת פ"ח ה"א: אשכח רבי אבהו סימה, וכו' בבלי ערכין יט, א), ורצונו לומר לפעמים צריך אתה להסתיר אותן כאוצר ולא לגלות אותן אלא רק לפני אנשים מהגנים היודעים להעריך ולהוקיר ערכן. והביא עוד שבסמ"ג (עשיו יב, וכו' במכילתא דרשב"י שמות כא, א) הגרסא 'מה הפנימה הזאת אינה נגלית', דדריש מקרא 'לפניהם' במשמעות פנים והסתר, עין שם. ולפי דרשה זו מבאר שאין לערוך דברי תורה אלא למי שראוי לכך ולא למסרב, ואדרבא בזה שתובעו לערפאות נמצא מקיים אזהרת 'אשר תשים לפניהם', ולא לפני מי שאינו מעריכו.

ונראה בזה, דאם מסרב - דינו כמו דין העכו"ם עם ישראל, שדנים אותו בדיניהם, וכבאור הרמב"ם בפרושו למשניות (בבא קמא פ"ד מ"א): "אם ארע דין לישראל עם גוי -

בְּיַד הַתּוֹבֵעַ, וְהַנִּתְבָּע הוֹדָה שֶׁהוּא חַיֵּב אֶלָּא שֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵט - מִתָּר לַפְּנוֹת לְעֶרְכָּאוֹת מֵעֵקֶר הַדִּין, וְאֵינוֹ אֶלָּא מִדַּת חֲסִידוֹת לְהוֹדִיעַ לְבֵית דִּין וְהֵם יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוֹת. וְכָתַב דָּאף שָׂאִין לוֹ רְאִיָּה לְדַבְּרֵיו - כִּף מִסְתַּבֵּר, וּבִפְרִט בְּזִמּוֹן הַזֶּה שָׂאִין בְּיַד בֵּית דִּין לְכַף אֶת בְּעַלֵי הַדִּין לְקַיֵּם פְּסָקוֹ, וְאֵין בְּתֵי הַדִּין מוֹצִיאִין כְּתָב סְרוּב, עֵין שָׁם.

אֲמָנָם אִף הוּא לֹא כְּתָב כֵּן אֶלָּא כְּשֶׁהַנִּתְבָּע מוֹדָה אֶלָּא שֶׁמְשַׁתְּמֵט מִלְּשַׁלֵּם, וְכֵן הוּא בְּכֹסֶף הַקְּדוּשִׁים שָׁם, וְגַם הַמְהַרְשֵׁ"ם הַסְּמִיךְ פְּסָק זֶה עַל הַהִתַּר לְכַפּוֹת בְּעַל דִּין לְקַיֵּם פְּסָק בֵּית דִּין ע"י עֶרְכָּאוֹת, וְאִם כֵּן פְּשׁוּט דָּאִין זֶה אֶלָּא כְּשֶׁהִלָּה מוֹדָה, וְהוֹדָאת בְּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים, וְאֵין דִּיוֹן עַל עֵצֶם הַחַיִּיב - אֲבָל כְּשֶׁהַנִּתְבָּע טוֹעֵן שֶׁהַשֹּׁטֵר פְּרוּעַ וְכַדוֹ שָׂאֵר טְעָנוֹת, פְּשׁוּט וּבְרוּר שָׂאֲסוּר לְהַפְּעִיל נִגְדוֹ אֶת ה'הוֹצָאָה לְפַעַל' לְלֹא רְשׁוֹת בֵּית דִּין, דִּהְלֵאל הוֹצָאָה לְפַעַל פּוֹעֵלֶת עַל פִּי בֵּית הַמְּשַׁפֵּט, וְשׁוֹפֵט עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַלְּשָׁכָה וְהוּא דוֹ בְּטַעֲנוֹת הַצְּדָדִים, וְהוּי כִּכָּל עֶרְכָּאוֹת.

אֲמָנָם יֵשׁ מִגְּדוּלֵי הַפּוֹסְקִים הַמְּתִירִים לַפְּנוֹת ל'הוֹצָאָה לְפַעַל' לְלֹא רְשׁוֹת בֵּית דִּין, אִךְ הִתַּר זֶה תְּמוּהָ, דְּמָה בְּכַף שֵׁישׁ בְּיַדוֹ הַמְּחַאָּה חֲתוּמָה, וְהֵאל סְבוֹת רְבוֹת הֵן דָּאף שֵׁישׁ בְּיַדוֹ הַמְּחַאָּה, אֵינוֹ רְשָׁאֵי לְגַבּוֹת, אוֹלֵי כְּבָר שְׁלֵם בְּמִזְמָנִים, וְשָׂמָא מְדַבֵּר בְּצִ'ק בְּטַחֲוֹן, וְאוֹלֵי הִיָּה מִקַּח טְעוֹת וְכַדוֹ, סְבוֹת רְבוֹת.

וּבִפְרִט שֶׁפְּנִיָּה ל'הוֹצָאָה לְפַעַל' - יֵשׁ בָּהּ גָּזֵל גְּמוּר, כְּשֶׁהֵם גּוֹבִים שְׂכַר טַרְחָא וְרְבִית וּקְנִסוֹת מְפַלְגִים שָׂאִין לָהֶם מְקוֹם בְּמִשְׁפַּט הַתּוֹרָה הַמְּשַׁתֵּת עַל צְדָק וְאֲמֵת.

אִךְ בְּמֵי שֶׁמְשַׁתְּמֵט מִן הַדִּין - יֵשׁ לְבֵית דִּין לְהִתִּיר אֶת הַפְּנִיָּה ל'הוֹצָאָה לְפַעַל', וְאֵין לְהַעֲרִים קְשָׁיִים עַל הַנְּעִשְׂק שָׂאִין בְּיַדוֹ לְהַצִּיל מְמוֹנוֹ מִן הָעוֹשֵׂקוֹ, וּבְאִפְּסוֹן כָּלְלִי נִרְאָה דְּכֶשֶׁם שֵׁישׁ לְגַנוֹת אֶת הַפּוֹנִים לְעֶרְכָּאוֹת, כִּף יֵשׁ

אֲבָל אֵין זֶה מְכַשִּׁיר מְשַׁפְּטִים לֹא יִשְׂרָיִם וְאֵין בְּזֶה הַפְּקָר בֵּית דִּין, וְכֵן שֶׁמַּעֲתִי שֶׁהִיָּתָה דַּעַת הַגָּאוֹן רַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף זצ"ל. אֲכֵן יֵשׁ גַּם בְּפוֹסְקֵי זְמַנְנוֹ הַסּוֹבְרִים שֶׁבְּרַגַע שֶׁנִּתְּנָה הַרְשׁוֹת לְהַתְּדִין בְּפְנֵי עֶרְכָּאוֹת, אֲזִי מָה שֶׁיִּפְסְקוּ בְּדִינֵיהֶם - רְשָׁאֵי לְטַל, רְבִית, הַצְּמָדָה, עֲגַמַת נֶפֶשׁ וְכוּ', שֶׁכֵּן לְפִי הָאָמוּר, כְּאֲשֶׁר הַצַּד הַשְּׂנִי מְסַרְב לְהַתְּדִין לְפְנֵי בֵּית דִּין, אֵינוֹ זְכָאֵי לְדִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְרְשָׁאֵים לְהַחֲחִיל עֲלָיו דִּין עֶרְכָּאוֹת עַל כָּל הַמְּשַׁתְּמַע מְכַף.

תְּבִיעַת גּוֹפֵי מוֹמְשָׁלָה וְחֲבָרוֹת

עוֹד נִשְׁאָל הַגְּר"א וַיִּיס, הָאֵם צְרִיף רְשׁוֹת בִּי"ד לְתַבָּע גּוֹף חֲלוּנִי, כְּגוֹן חֲבֵרַת בְּטוּחַ אוֹ עִירִיָּה וְכַדוֹ, דִּהְלֵאל יְדוּעַ מְרֹאשׁ שְׁלֹא יִקְבְּלוּ מְרוֹת בֵּית דִּין.

וְהִבִּיא שֶׁכְּבָר כְּתָב הַגְּה"ק מְבוֹטְשָׁאטְשׁ (כֶּסֶף הַקְּדוּשִׁים ס' כו) דְּכְשֵׁישׁ אוֹמְדֵנָא גְּמוּרָה דְּלֹא צְיִית דִּינָא אֵין צְרִיף רְשׁוֹת בֵּית דִּין, וְאֵין זֶה נִסְתָּר מִדְּבַרֵי הַסְּמ"ע (שֵׁם סִק"ה) דָּאף בְּגַבְרָא אֶלְמָא דְּלֹא צְיִית דִּינָא צְרִיף רְשׁוֹת בֵּית דִּין, דְּאוֹמְדֵנָא דְּמוֹכַח שָׂאֵנִי. וְיֵשׁ בְּזֶה סְבָרָא דִּהִיכִי דְּיְדוּעַ לְכוּלֵי עֲלָמָא שָׂאִין שׁוּם אֶפְשָׁרוֹת לְתַבָּע בְּבֵית דִּין, אֵין בְּזֶה שׁוּם יְקוּר וְעֲלוּי לְמִשְׁפָּטִים, דְּבִלְתִּית בְּרָרָה פּוֹנָה אֲלֵיהֶם, וְאִטְרוּחֵי בֵי דִינָא לֹא מְטַרְחִינוּ. אִךְ - מְסִים הַגְּר"א וַיִּיס - לְעֵנִיּוֹת דַּעֲתִי רְאוּי תְּמִיד לַפְּנוֹת לְבֵית דִּין לְפְנֵי פְּנִיָּה לְעֶרְכָּאוֹת, וְהַנְּסִיוֹן מוֹכִיחַ דְּלַפְּעָמִים גַּם גּוֹפִים חֲלוּנִיִּים מוֹכְנִים וְאִף מַעֲדִיפִים לְהַתְּדִין בְּבֵית דִּין וְכוּ', וּמִשׁוּם כֵּן נִרְאָה דְּלַעוֹלָם יֵשׁ לַפְּנוֹת לְבֵית דִּין, וְרַק בְּרְשׁוֹתֵם יִפְנֶה לְעֶרְכָּאוֹת.

פְּנִיָּה ל'הוֹצָאָה לְפַעַל'

וְלַעֲנִין אִם מִתָּר לַפְּנוֹת ל'הוֹצָאָה לְפַעַל' כְּשֵׁישׁ בְּיַדוֹ הַמְּחַאָּה בְּנִקְאִית שְׁחֻזָּרָה וְכַדוֹ, זֹאת אֲשֶׁר הִשִּׁיב:

הִנֵּה בְּשׁוֹת מֵהַרש"ם (ח"א סִימָן ס"ט) הִבִּיא מִכְתָּבֵי הַגְּה"ק מְבוֹטְשָׁאטְשׁ, דְּכְשֵׁישׁ שֹׁטֵר

לתמוך ביד הנעשקים ולהקל עליהם לפנות לערכאות, כאשר בעלי הדין מזלזלים בהם והופכים אותם ללעג ולקלס, ומעשים בכל יום שבעלי חוב אינם פורעים חובותיהם שנים רבות, בידעם שאין בתי הדין מחיבים קנס ורבית, ונמצא שורת הדין לוקה באפן גורא. וכל פהאי גונא יש ליתן רשות בשפי לפנות לערכאות להציל עשוק מיד עושקו.

'לפני עור' - במתדין בפני שופט יהודי

עין בספר 'כלי חמדה' (פרשת משפטים) שהקשה: איך מהני רשות בית דין להתיר לאו הבא מכלל עשה ד'לפניהם ולא לפני ערכאות', וכי מתר לעבר על אסור תורה בשביל הפסד ממון?

אך באמת כתב הגר"א וייס שליט"א שקשיתו לא קשיא מידי, דכאשר יש רשות בית דין - אין כאן עברה, ולא שבית דין מתירים לעבר על עברה זו, אלא התרה היא ולא דחוייה, דכיון דברשות בית דין הוא עושה - אין כאן הרמת יד בתורת משה.

אלא שיש לעיין, הא תינח בבית דין של גוים, דאין אסור על השופטים אלא על הבא לפניהם, אבל בבית משפט יהודי, שמסתמא יש אסור על השופטים לשפט על פי חקותיהם, וקל וחומר הוא ממי שבא לדון בפניהם, דהוה הם המרימים יד בתורת משה ר"ל, ואם כן הבא לפניהם - לכאורה עובר על 'לפני עור לא תתן מכשול'. ואם כן איך מתר לפנות לבית משפט אף ברשות בית דין?

ואפשר דכיון דיש רשות בית דין, גם בית המשפט אינו עובר בכלום בדיון זה, ואדרבה מצות השבת אבדה יש בדינם, וצריך עיון בזה.

וכתב לישוב על פי מה שיסוד במקומות אחרים (עין 'אשיחה בחקיר בהלכה' שמות עמ' ...

באור יסוד זה ביתר הרחבה, דהאסור להכשיל אחרים ב'לפני עור' הוא רק באפן כשכל משמעות המעשה הוא 'הכשלה', אבל כאן כשפונתו לממש את זכותו הממונית, ואגב כן תתכו הכשלה, אינו בכלל האסור. ודחה בזה את קשית שו"ת 'מצל מאש' (סי מה) איך מתר לבעל דין להשביע את שפנגדו כשהוא יודע שהלה נשבע לשקר, והלא עובר ב'לפני עור'. אלא אף התם נראה כנ"ל, דאינו צריך משום כך לותר על ממונו, וכך נראה גם בגדון דינו. [אמנם יש לחלק דשאני התם דהחוטא הוא זה שמחזיק בממונו שלא כדיון, מה שאין כן בגדון שהוא מכשיל את השופטים ולא את בעל הדין, ודו"ק].

[ועל כל פנים, כאשר מתדין בפני שופטים יהודים בבית משפט חלוני ללא התר בית דין, נקט מרן מופת הדור זיע"א לדבר פשוט (שו"ת יחווה דעת הבאנו דבריו לעיל) דודאי איכא איסורא להמתדינים מצד 'לפני עור' בהכשלת השופטים, עין שם, והבאנו לשונו לעיל].

ומסים הגר"א וייס: "אכן לא ידעתי מקור מפרש דיש אסור על השופט לדון במשפט העמים, ועובדא ידענא על גדולי ישראל שעודדו שומרי תורה לשמש כשופטים כדי לנסות לקרב את המשפט לדור התורה והיראה והצדקה, וצריך עיון עדיו".

[אמנם, קצרה דעתי העניה להבין את דבריו בזה, וכי שיער לומר שאין אסור ברור בשופט על פי דיני ערכאות? הלא כבר הזכרנו את דברי החזון איש אודות השופטים היהודיים בערכאות אשר "המירו את משפטי ה' ותורתו הקדושה למשפטי ההבל של הגוים, ואפלו אם יספימו כל בני העיר על זה, אין שום ממש בהסכמתם, ומשפטים חמס עשק וגזל, ומרימים יד בתורת משה", חמס, עשק, גזל, הרמת יד בתורת משה, היש לה אסור ברור מזה? ואכן פניתי להגר"א וייס עם ההערה הנ"ל, אף לא נתישב על לבי מה שהשיב בזה, מקצר המשיג].

לְבַבִּי אֲשִׁיחָה' - פְּנִיָּי חֲזוֹק בְּרֵאֵי הַפְּרָשָׁה

מֵאֲשֶׁר יִזְכֶּה בְּדִינֵי אָדָם וַיֵּצֵא חַיִּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. כִּי אָנוּ מוֹצְאִים בְּגִמְרָא (סְנֵהֲדְרִיּוֹ ז. א.): "הוּא דְהוּהוּ קָאָמַר וְאָזִיל: דְאָזִיל מִבֵּי דִינָא שְׁקַל גְּלִימָא (מִי שֶׁנִּטְלוּ בֵּית דִּין טְלִיתוּ לְפָרְעָה לְאַחַר, רַש"י) - לִיזְמַר זָמַר, וְלִיזְלִל בְּאוֹרְחָא (הוֹאִיל וְדִין אִמַּת דְּנֹו, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, אֲלֹא גִזְלָה הוֹצִיאָו מִדֹּו). אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: קָרָא כְּתִיב 'וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקוֹמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם". שְׁשִׁמְחָה הִיא לְאָדָם שֶׁהוֹצִיאָו גִּזְלָה מִתַּחַת יָדוֹ, אִף שֶׁהִפְשִׁיטוּהוּ עֵרֶם לְלֹא לְבוּשׁ, וְצָרִיף הוּא לְזַמַּר זָמַר עַל כֵּן, כִּי רַק עַל יָדֵי זֶה עַל מְקוֹמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם. וְכֵן אֵיתָא בְּגִמְרָא (שָׁם ו, ב) "וַיְהִי יוֹד עֲשֵׂה מְשֻׁפֵּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ מְשֻׁפֵּט - שֶׁהִחְזִיר לוֹ מְמוֹנוֹ, וְצִדְקָה - לְזֶה שֶׁהוֹצִיאָ גִזְלָה מִתַּחַת יָדוֹ".

הַגָּאוֹן רַבִּי יִשְׂרָאֵל מֵאִיר הִכְהֵן מֵרַאדִּין, בְּעַל ה'חֲפֵץ חַיִּים', מַעוֹלָם לֹא הִלָּךְ לְדוֹן בְּבֵית דִּין, הוּן בְּזִמְן שֶׁהָיָה בְּעַל חֲנוּת וְכַמְּהָ מְלֻקּוּחוּתֵי לֹא פָּרְעוּ הַקְּפוּתִיָּהֶם, וְהוּן לְאַחַר מִכֵּן כְּשֶׁהָיָה שׁוֹלַח אֶת סִפְרֵיו, וְהָיָו בִּינֵיהֶם כְּאֵלֶּה שֶׁלֹּא הִחְזִירוּ לוֹ אֶת הַמַּגִּיעַ, וְעַל יָדֵי זֶה בָּא לִיָּדֵי הַפְּסָדִים לֹא מְבֻטָּלִים, הוּא וְתַר עַל שְׁלוֹ וּמַחֵל לְכָלֶם בְּלֵב שְׁלָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲנִשׁוּ בְּעֵטְיוֹ (הַח"ח חֲזוֹן וּפְעֵלוֹ).

הַפְּנִיָּה לְעֵרְכָאוֹת - כּוֹרֵת עֲנַף הָאֲמוּנָה

וּבְסִפְר 'מַחְשְׁבַת הַתּוֹרָה' (פְּרֻשַׁת מְשֻׁפֵּטִים) לְרַב אַבְרָהָם דִּין, כְּתָב לְבָאָר טַעַם הַחֲמִירָה הַגְּדוּלָּה שֶׁהַחֲמִירָה תּוֹרַתְנוֹ הַקְּדוּשָׁה בְּהוֹלֵךְ לְדוֹן בְּבִתֵּי מְשֻׁפֵּט שְׂאִינָם דְּנִיָּם עַל פִּי חֲקֵי הַתּוֹרָה, בְּדַבְּרִים הַמְּתַקְבְּלִים עַל לְבוֹ שֶׁל כָּל אָדָם:

הַרִי הַקַּב"ה הוּא זֶה שֶׁבְּרָא אוֹתְנוֹ וְאֵת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָהּ, הוּא בְּרָא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ אֶת הַיָּרֵחַ וְאֵת הַכּוֹכָבִים, וַיּוֹתַר מִכֵּן - בְּנוֹסֵף לְבְרִיאָה שֶׁבְּרָא בְּשִׁשִּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, מִמְּשִׁיר לְנַהֵל וּלְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם בְּכָל רִגַע וּרְגַע מִחֲדָשׁ.

וְנִסִּים בְּדַבְרֵי אַגְדָּה הַשֵּׁיכִים לְעַנְיָן עָלְיוֹ נְסוּב שְׁעוּרָנוּ - מַעֲלַת מְשֻׁפֵּטֵי הַתּוֹרָה הַנּוֹבְעִים מִמְּבוּעַ הַשֶּׁכֶל הָאֱלֹקִי.

"וְאֵלֶּה הַמְּשֻׁפֵּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיהֶם", וּבְרַש"י: "לְפָנֶיהֶם - וְלֹא לְפָנֵי גוֹיִם, וְאִפְלוּ יִדְעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דְּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֵרְכָאוֹת שְׁלֵהֶם, שֶׁהַמְּבִיא דִינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי גוֹיִם מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם וּמִיָּקַר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה לְהַחֲשִׁיבָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי לֹא כַצּוּרָנוּ צוּרָם וְאֵיבִינוּ פְּלִילִים', כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים זֶהוּ עֲדוּת לְעֵלוֹי יִרְאָתָם".

לְפַעְמִים, כְּשֶׁאָדָם מִפְּסִיד בְּדִין תּוֹרָה, הוּא מִתְרַעַם נֶגַד הַדִּינִים וְדִינֵיהֶם, בְּהִיּוֹתוֹ סְבוּר שֶׁבְּעֵרְכָאוֹת הָיָה זֹכֶה בְּדִינוֹ. לְפִי דְעַתוֹ הַמְּשֻׁבָּשֵׁת, בְּרוּר לוֹ שֶׁהִצְדֵּק עִמּוֹ, וְהִצִּיר הָרַע מִסִּיתוֹ לְהַתְּלוֹנוֹ וְלִצְאָת בְּרִיב נֶגַד הַדִּינִים שֶׁכְּבִיכּוֹל עֲוֹתוֹ אֶת דִּינוֹ.

יֵשׁ לְדַעַת שֶׁפְּסָקֵי בְּעַלֵּי בְּתִים אֵינָם מְשֻׁתּוּיִם עִם פְּסָקֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, [וּמַטְעַם זֶה כְּתָבוּ הַרְאִשׁוֹנִים שְׂאִין רְאוּי לְרַבָּנִים לִישֵׁב בְּדִין יַחַד עִם בְּעַלֵּי בְּתִים]. זֹאת וְעוֹד, כִּי הַדִּינִים פּוֹסְקִים לְפִי הַטְּעָנוֹת, וְלְפַעְמִים בְּעַל הַדִּין אֵינוֹ טוֹעֵן כְּהֶגֶן, וְהוּא מִפְּסִיד לְמֵרוֹת שֶׁהוּא צוֹדֵק, כִּי 'אֵין לְדִין אֲלֹא מֵה שֶׁעִינִיו רוֹאוֹת', וְגַם בְּדִין תּוֹרָה יֵשׁ וְהוֹלְכִים אַחַר רוּבָא וְחִזְקָה, וְלְפַעְמִים גַּם בְּתַר אוּמְדָנָא. וְכָל זֶה הוּא רְצוֹן הַשִּׁי"ת. וּפְעַמִּים רְצוֹן הַהִשְׁגָּחָה הוּא שְׁדוּקָא הַרְשָׁע יִזְכֶּה בְּדִין שְׁלֵמְטָה, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּגִמְרָא (בְּרֻכּוֹת ז, ב): "אִם רְאִיתָ רִשָּׁע שֶׁהִשְׁעָה מְשַׁחֲקֵת לוֹ אֵל תִּתְגַּרְהָ בּוֹ... וְלֹא עוֹד אֲלֹא שְׁזוּכָה בְּדִין שֶׁנֶּאֱמַר מְרוֹם מְשֻׁפֵּטֵיךָ מִנְּגִדוֹ", כָּל זֹאת צָרִיף הָאָדָם לְדַעַת בְּשָׁעָה שֶׁהוּא קָרֵב לְדִין וַיִּקְבַּל עָלָיו דִּין תּוֹרָה בְּרְצוֹן.

יּוֹתַר מִזֶּה רְאוּי לוֹ לְאָדָם לְהַתְּבוּנוֹ, כִּי מוּטָב לוֹ שִׁיפְסִיד בְּדִין וְתִצָּא גִזְלָה מִתַּחַת יָדוֹ,

בְּרָחוּב, וְלֹא דֵי שְׁלֵא פְּרַע - אֵלֶּא עוֹד תְּמָה עֲלִיו וְאָמַר: כְּנִרְאָה שְׁהָרַב שְׁכַח שְׁהִלּוּה לִי כְּסָף, שְׁהָרִי אֵינּוּ דוֹרֵשׁ מִמְּנִי שְׁאֲחִזִּיר אֶת הַחֹב. הַשִּׁיב לוֹ רַבֵּי חַיִּים: לֹא שְׁכַחְתִּי כָּלֵל אֶת הַחֹב, וְיוֹתֵר מִכֶּף, הַדְּרָךְ הַקְּצָרָה מִבֵּיתִי לְבֵית הַכְּנֶסֶת, דְּרָךְ שְׁהֵייתִי רְגִיל לְעֵבֵר בָּהּ תְּמִיד, עוֹבְרַת לֵיד בֵּיתְךָ, הַפְּסָקְתִּי לְעֵבֵר בָּהּ וְהִנְנִי מְקִיף וְהוֹלֵךְ מִסְבִּיב, כְּדִי לֹא לְעֵבֵר עַל יַד בֵּיתְךָ וְלִהְיֶשֶׁל ח"ו בְּלֹא הַכְּתוּב בְּפִרְשַׁת מְשֻׁפְּטִים 'לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה', לוֹ הֵייתִי שׁוֹכֵחַ מֵהַהֲלוֹאָה - הֵייתִי חוֹזֵר לְלַכֵּת בְּדְרָךְ הַקְּצָרָה וְלֹא מֵאַרְיֵךְ אֶת הַדְּרָךְ בַּהֲלִיכָה הַקְּשָׁה עָלַי...

סְפוּר זֶה מְלַמֵּד אוֹתָנוּ מְעַט, כִּי־צַד עֲלִינוּ לְהַקְפִּיד לְקַיֵּם אֶת דִּינֵי הַתּוֹרָה, וְכַמָּה יֵשׁ לָנוּ לְלַמֵּד הַנְּהִיגָה זוֹ מְגִדוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת.

הַשִּׁכָּל הַנֶּעֱלָם מִכָּל רַעִיוֹן...

הַתְּפִיסָה הָאֲנוּשִׁית - מִשְׁתַּנֶּה בְּכָל רִגְעַ, הָעֶרְכִים שֶׁהִנְחוּ אֶת הָאֲנוּשׁוֹת לְפָנֵי שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, הֵם לֹא אֵלוּ שֶׁל לְפָנֵי מֵאֲתִים שָׁנָה, וְאֵלוּ - אֵינָם הָעֶרְכִים וְהַתְּפִיסוֹת שֶׁהִתְחַדְּשׁוּ לְפָנֵי מֵאָה שָׁנָה, וְהַתְּפִיסוֹת שֶׁל עַכְשָׁיו - בְּכָלֵל אֵינָן דּוֹמוֹת לְעֵבֵר, אֶפְנֶה בָּאָה וְחוֹלְפָת. אוֹלָם הַחֲכָמָה הָאֶלְקִית הַטְּמוּנָה בַּתּוֹרָה - אֵינָה בַת חֶלֶף, עוֹמֶדֶת וְקִיֶּמֶת לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, אֵימְפָרִיּוֹת וְאִידְאוֹלוֹגִיּוֹת עֵלּוּ כְּלִיל בָּאֵשׁ, וְרַק הַסְּנֶה - בְּעַר וְאֵינָנו אֶכָּל.

תְּפִיסוֹת הָעוֹלָם הַמוֹדֶרְנִיּוֹת - בְּמִשְׁכָּל רֵאשׁוֹן קוֹרְצוֹת לְפַעְמִים, הַכֹּל נִשְׁמַע נוֹטֵף מוֹר וְנִפְתָּ צוּפִים, אַחֲוָה, שׁוּיוֹן מְגִזְרִי, וְשִׂאָר יִרְקוֹת. אֲבָל אֲנוּ יוֹדְעִים שֶׁכָּל דְּבָרֵיהֶם רִיקִים מִכָּל תִּכּוֹן, מִסְּפָתִים, וְעַבְדָּה הִיא שֶׁכָּל תְּפִיסָה שֶׁכְּנָעָה בְּצוּרָה מְחֻלְטָת לְשַׁעֲתָהּ, וְלֹאֲחֵר זְמַן הוֹעֵם זְהָרָה. אֶפְלוּ נִתְּן לְנִקֵּט דְּגִמְאוֹת לְכַף: בְּעוֹלָם הָעֵתִיק הִיָּה נְהוּג עֲנֵשׁ מוֹת, רָאוּ בוֹ מַעֲשֵׂה לְגִיטִימִי לְמַעַן הַחֲבָרָה, אֲמָנָם עִם לִדְת

לְלֹא הַנְּהִיגָתוֹ שֶׁל בּוֹרָא הָעוֹלָם, 'הַמְּחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית', הִיָּה הָעוֹלָם חוֹזֵר בֵּן רִגַע לְתַהוֹ וְבַהוֹ. וְהִנֵּה, אוֹתוֹ בּוֹרָא שֶׁבְּרָא אֶת הָעוֹלָם וּמִנְהִיג אוֹתוֹ, הוּא שְׁהוֹרָה לָנוּ כִּי־צַד לְהַתְנַהֵג בְּעוֹלָמוֹ, וְכִי־צַד לְדוֹן בְּדִינִים שֶׁבֵּין אָדָם לְחֻבְרוֹ, הַכֹּל נִתְּן מִיָּדוֹ וּמְחַכְמָתוֹ הָאֵינְסוֹפִית. לְכֵן אָדָם הוֹלֵךְ לְדוֹן בְּפָנֵי עֶרְכָּאוֹת, נִמְצָא חוֹשֵׁב ח"ו שְׁלִמְחוּקָה בְּשׁוֹר וְדָם, שֶׁהַיּוֹם כָּאֵן וּמַחֵר בְּקָבֵר, יֵשׁ יְכָלֵת לְחוּקָה חֲקִים וְלְדוֹן אֶת בְּנֵי הָאָדָם בְּחֲכָמָה וּבַתְּבוּנָה, יוֹתֵר מֵהַבּוֹרָא בְּרוּךְ הוּא, וְהָרִי הוּא מְעַרְעֵר בְּנַפְשׁוֹ אֶת כָּל הָאֲמוּנָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ. וּמוֹבֵן שֶׁלְּאָדָם זֶה אֵין רְשׁוּת לְפָנוֹת לְבוֹרָא, וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְאוּמָה - שֶׁהָרִי הוּא עֲצָמוֹ כְּרַת אֶת עַנְף הָאֲמוּנָה וְהַהֲפָרָה בְּבוֹרָא שֶׁעָלִיו הוּא יוֹשֵׁב.

גִּדְע נִאֲמָנָה שְׁאוֹתָם שׁוֹפְטִים, הֵם הַגּוֹרְמִים לְפָרְעֻנוֹת בְּעוֹלָם, עַד שֶׁאֲמָרוּ בְּגִמְרָא (שְׁבַת קַלְט, א) שֶׁכָּל פְּרַעְנוֹת הַבָּאָה ח"ו עַל יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לְצִאת וּלְבִדֵּק בְּשׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּעֵטִים בָּאָה הַפְּרַעְנוֹת וּבְגִלְלָם מִתְּפִשְׁטוֹת הַצָּרוֹת רַחֲמָנָא לִי־צִלּוֹן עַל הָעָם כָּלוּ.

לְהַקְפִּיד בַּהֲלֻכוֹת 'חֲשׁוֹן מְשֻׁפְּט'

עַל מְנַת לְהַקְפִּיד בְּשִׁמְרַת דִּינֵי מְמוֹנוֹת כְּרָאוּי, עֲלִינוּ לְהַצְמִיד לְהוֹרְאוֹתֶיהָ שֶׁל הַתּוֹרָה בַּתְּכֻלִית, וְאֵז יֵיטֵב לָנוּ בְּזֶה וּבְבָא. גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךָ כָּל הַדּוֹרוֹת, הַקְּפִידוֹ מֵאֵד לְהַנְהִיג אֶת חַיֵּיהֶם בְּדִיוֹק לְפִי רְצוֹן הַבּוֹרָא, לְלֹא כָּל סְטִיָּה. מְצוּיִים סְפוּרִים רַבִּים הַמְּתָאֲרִים אֶת מֵאֲמָצִיָּהֶם וְאֶת מְסִירוֹת נַפְשָׁם שֶׁל חֲכָמֵי הַתּוֹרָה לְקַיֵּם כָּל דְּבָר בְּאִפְסוֹן מְשֻׁלָּם.

מְסַפֵּר עַל הַגָּאוֹן רַבֵּי חַיִּים הַלּוֹי סוּלוּבְיִיצ'יק מְבָרִיסק זצ"ל, שֶׁהִלּוּה סְכוּם כֶּסֶף לִיהוּדֵי הַגֵּר בְּעִירוֹ, תוֹךְ סְכוּם הַזְּמַן לְפָרְעוֹן הַחֹב. זְמַן הַפְּרָעוֹן הִגִיעַ וְהִיְהוּדֵי לֹא בָּא לְשִׁלְמָם, חָלְפוּ מְסַפְרֵי חֲדָשִׁים וְהַחֹב עָדִין לֹא נִפְרַע. בְּאַחַד הַיָּמִים פָּגַשׁ הַלּוֹוֶה אֶת רַבֵּי חַיִּים

על משמרתם יומם ולילה, ומונעים מבני אדם להתקרב אל הגֶּשֶׁר.

הצטער ר' איזיק על אשר הטריח עצמו לבוא ממרחק כה רב בחנם, ועתה עליו לשוב לביתו בידיים ריקות. מרב צער שוטט במשך כל היום אנה ואנה בסביבות הגֶּשֶׁר, כשהוא שקוע במחשבות והרהורים על חלום העֶשֶׂר שלא התממש. עם חשכה עזב את המקום ונטה ללון בבית מלון. למחרת חזר אל המקום אשר עליו חלם ששם ימצא עֶשֶׂרו, כך עשה מספר ימים.

שר הצבא הבחין שמדי יום מופיע איש יהודי הולך שחוח ועטוף ביגון, ומתבונן בצער בגֶּשֶׁר ובחילים המפקדים על שמירתו, החליט שעליו לבדק את פשר הדבר. קרא שר הצבא לר' איזיק ושאלו: "אמר נא לי יהודי, מה מעשיך כאן בימים האחרונים, ולמי אתה ממתין?", ספר לו ר' איזיק על החלום אודות האוצר הטמון מתחת לגֶּשֶׁר, ובעקבות אותו חלום נסע דרך ארצה זאת מקראקא לפראג.

לשמע הדברים פרץ שר הצבא בצחוק רם, ואמר לו: "האם בגלל חלום שאין בו ממש הטרחת עצמך לבוא מעירך עד העיר הגדולה פראג? לא יאה לאדם נכבד כמוך להאמין לדברי חלומות. הנה, גם אני חלמתי שעלי לנסע לעיר קראקא, כי בביתו של יהודי בשם ר' איזיק טמון אוצר גדול תחת התנור, ובכו האם יעלה בדעתי לנסע לקראקא עקב דברי חלומות אלה?".

מששמע ר' איזיק את דברי שר הצבא, החל לבבו פועם בחזקה... עתה הבין שבואו לפראג היה כדי שישמע מפי השר שהאוצר נמצא בביתו אשר בקראקא. מיד חזר ר' איזיק לביתו, חפר תחת התנור, מצא את האוצר והתעשר עשר רב. מהונו בנה בית הכנסת הנקרא עד היום על שמו: "ר' איזיק ר' יעקעלע'ס שוהל".

התפיסות המודרניות, טענו הוגי הדעות: כיצד שיך לתת עליונות לאדם לקחת חיים של אדם אחר? הרי זה נוגד את ערכי הקדמה והצדק, ומאז פסק ענש המות, ואפלו לפושעים הגדולים השפלים והנבזים ביותר נתן ענש מאסר. ועתה, אנו שומעים קריאות להשיב את ענש המות במצבים מסימים... וחוזר חלילה.

אזי לכל המשוטטים לחפש צדק וישר בשדות זרים, אנו קוראים בקריאה של חבה לשוב הביתה, להבין שהצדק והישר אינם מעבר לים, בהבלי המשפט הבריטי, העותומני האמריקאי או הנורווגי, אלא מצויים במסמך האלקי שנתן לנו לפני כ-3000 שנה, ואבות אבותינו זכו לקבלו מיד משה מפי הגבורה, על מנת להנחילו לבניהם ולבני בניהם אחריהם. קרי, **האוצר נמצא מתחת לגֶּשֶׁר...**

ידוע המעשה, אותו היה נוהג לספר רבי בונם מפשיסחא זצ"ל, על רבי איזיק, אשר בנה בעיר קראקא את בית הכנסת המכונה על שמו "ר' איזיק ר' יעקעלע'ס שוהל". ומעשה שהיה כך היה:

היו היה יהודי ור' איזיק שמו. יהודי תם וישר וירא אלקים, אף איש פשוט העובד לפרנסתו בעמל כפיו. לילה אחד, חלם שעליו לנסע לפראג, לסור לסביבות ארמון המלך, ולחפור תחת הגֶּשֶׁר המוליך אל הארמון, שם ימצא אוצר גדול ויתעשר. בתחלה בטל ר' איזיק את דבר החלום באמרו 'חלומות שוא ידברו', אולם כאשר נשנה החלום מספר לילות, הבין ר' איזיק שדברים בגו, והחליט לצאת לדרך.

נסע ר' איזיק לפראג, בהגיעו לשם פנה מיד אל הגֶּשֶׁר הסמוך לארמונו של המלך, בהתקרב אל הגֶּשֶׁר ראה לחרדתו כי המקום שמור היטב על ידי חילים רבים, העומדים

טְהַרַת הַלֵּב שֶׁל דִּינֵי יִשְׂרָאֵל

הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה אֵינָה עוֹשֶׂה 'הַנְּחוּת' לְשׁוֹפְטֵי הַתּוֹרָה, הִיא דוֹרֶשֶׁת מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל טְהַרַת לֵב יוֹצֵאת מִן הַכָּלָל, כְּדֵי שִׁיפְסְקוּ אֶת דִּין הָאֱמֶת לְאֱמֶתוֹ, לְלֹא צֶל צֶלָה שֶׁל נְגִיעָה אוֹ דַּעַה מְקַדְּמָת. הַד לְכָךְ מְצוּי בְּצוּוֵי הַתּוֹרָה (שְׁמוֹת כג ו) "לֹא תִטֶּה מִשְׁפֵּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבּוֹ", וְאִיתָא בְּמִכְלִילָתָא (מִשְׁפָּטִים כספא פ"כ): "תְּנִיָּא, אֲבָא חֲנָן אוֹמֵר מִשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּרִשְׁעֵי הַכְּתוּב מְדַבֵּר, רִשְׁעֵי וְכֶשֶׁר עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ בְּדִין, שְׁלֹא תֵאמַר הוּאֵיל וְרִשְׁעֵי הוּא אֵטָה עֲלִיו אֶת הַדִּין, תִּלְמוּד לּוֹמֵר: 'לֹא תִטֶּה מִשְׁפֵּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבּוֹ' - אֲבִיוֹן הוּא בְּמִצְוֹת".

'וְכִי יַעֲלֶה עַל לְבוֹ שֶׁל דִּין אֱמֶת' - שְׁאֵל הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁלוֹם שְׁבַדְרוֹן זצ"ל - 'לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, בְּגִלְל שֶׁהַמִּתְדִּין הַעוֹמֵד לְפָנָיו הוּא אֲדָם רִשְׁעֵי? הֲרִי זֶה עֲשִׂית שְׁקֵר גְּמוּר, וּמְדוּעַ צָרִיךְ פְּסוּק מִיַּחַד בַּתּוֹרָה כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כֵּן?'

אֶלֶּא - תִּרְצֵ רַבִּי שְׁלוֹם - נִתְאַר לַעֲצֻמְנוּ, שְׁנֵי בְּעַלֵי דִינִים בָּאִים לְפָנֵינוּ לְדִין, הָאֶחָד, מְפָרְסֵם כְּצַדִּיק גָּדוֹל, וְחֻבְרוּ גָדוֹל וּמְפָרְסֵם גַּם כֵּן, אֲבָל לֹא בְּצַדִּיקוֹתוֹ אֶלֶּא בְּרִשְׁעוֹתוֹ. הֲרִי בְּרוּר לְגַמְרֵי שְׁאֵם מְטֵל עֲלֵינוּ לְהַכְרִיעַ מִי הַצּוֹדֵק, מִיֵּד נִטָּה לּוֹמֵר שֶׁהַצּוֹדֵק עִם הַצַּדִּיק, וְנִרְשִׁיעַ אֶת הַרִשְׁעֵי, בְּרוּחַ מְשֵׁל הַקְּדָמוּנִי (ש"א כד, יג) "מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעֵי... זֹאת בָּאָה הַתּוֹרָה לְלַמְּדֵנוּ, אֵל לָנוּ לְקַבֵּעַ כֶּף מְלַכְתַּחֲלָה, וְלְהַכְרִיעַ אֶת הַכֶּף לְרַעְתּוֹ שֶׁל הַרִשְׁעֵי הַיְדוּעַ בְּרִשְׁעוֹתוֹ. אֶלֶּא בְּשַׁעַת הַדִּין, עֲלֵינוּ לְהַבִּיט עַל שְׁנֵיהֶם כְּאֵל רִשְׁעִים, וְלָדוֹן אֶת הַמְּקָרָה לְגוֹפּוֹ שֶׁל עֲנָן.

רַבִּי שְׁלוֹם תִּבְּל בְּאוּר זֶה בְּמַעֲשֵׂה אוֹדוֹת הַגָּאוֹן רַבִּי חַיִּים לִיב זצ"ל אֲב בֵּית דִּין סְטָאוּוִיסקָ, שֶׁהָיָה נֶעְרַץ מְאֹד עַל כָּל מְכָרְיוֹ. אַף הַגּוֹיִים בְּסַבִּיבְתוֹ בָּאוּ אֵלָיו לְדִין, וְנִמְנָעוּ

מִלְּדוֹן בְּבִתֵּי הַמִּשְׁפָּט, כִּי סָמְכוּ יוֹתֵר עַל רַבִּי חַיִּים לֵיב שִׁיּוֹצִיא דִּין אֱמֶת וְצַדִּיק.

פַּעַם פָּרַץ סְכָסוֹף מְמוּנֵי בֵּין רֹאשׁ הַקְּהָל שֶׁל סְטָאוּוִיסקָ לְבֵין רוֹקַח הַעֲנָה, וְעַל אַף שֶׁזָּה הָאֶחָרוֹן לֹא הָיָה שׁוֹמֵר תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהָיָה נִמְנָה בֵּין הַמְּשַׁכִּילִים מְבַרְלִין, מְכַל מְקוּם הוּא בָּא לְדִין תּוֹרָה אֲצֵל רַבִּי חַיִּים לֵיב.

לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע רַבִּי חַיִּים לֵיב אֶת הַצְּדִידִים, פָּסַק לְזַכּוֹתוֹ שֶׁל הַרוֹקַח וּלְחוּבָתוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַקְּהָל. רֹאשׁ הַקְּהָל לֹא קִבֵּל אֶת הַדִּין, וְכַעַס מְאֹד עַל שֶׁהָרַב מְזַכֵּה אֶת הַרוֹקַח, בְּהִיּוֹתוֹ יְדוּעַ כְּמַחְלָל שַׁבַּת הַיַּחֲדִיד בְּעִיר.

בָּא הַרוֹקַח לְפָנֵי הָרַב, וְסִפֵּר לוֹ שֶׁרֹאשׁ הַקְּהָל אֵינּוּ מְצִיֵּת לְדִין, וּמְסַרְבֵי לְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵי הָרַב. בְּשָׁמַע הָרַב כְּדַבְּרֵים הָאֵלֶּה, הִתִּיר לְרוֹקַח לַתְּבַע אֶת רֹאשׁ הַקְּהָל לְמִשְׁפָּט בְּעֵרְכָאוֹת שֶׁל הַגּוֹיִים.

מוֹעֵד הַמִּשְׁפָּט הַגִּיעַ, וְהַשׁוֹפֵט הַגּוֹי אֲשֶׁר אֵין דַּעְתּוֹ יִשְׁרָה, פָּסַק הַפּוֹךְ מֵהַדִּין תּוֹרָה וְזָכָה אֶת רֹאשׁ הַקְּהָל וְחִיב אֶת הַרוֹקַח. שׁוּב בָּא הַרוֹקַח לְרַבִּי חַיִּים לֵיב וְסִפֵּר לוֹ אֶת אֲשֶׁר אָרַע בְּבֵית הַמִּשְׁפָּט. הָרַב יַעֲץ לוֹ שִׁיִּגִּישׁ עֲרֵעוֹר לְעֵרְכָאָה הַעֲלִיּוֹנָה הַיּוֹשֶׁבֶת בְּפֶטְרַבּוֹרְג - עִיר הַבִּירָה שֶׁל רוֹסִיָּה, וְהַבְּטִיחַ לוֹ שִׁיִּבֹּא לְהַעֲיִד לְטוֹבָתוֹ.

וַיְהִי הַיּוֹם וּמוֹעֵד הַמִּשְׁפָּט נִקְבַּע בְּדִיוֹק לַיּוֹם חַג הַשְּׁבִיעוֹת בְּשַׁעָה 10:00 בְּבִקְר.

כְּדֵי לְהַבִּין אֶת הַמִּשְׁפָּח הַסְּפוּר, נִצְיָן שְׁחַג הַשְּׁבִיעוֹת אֲצֵל רַבִּי חַיִּים לֵיב, לֹא הָיָה דְּבָר שֶׁל מַה בְּכֹךְ. כָּלוּ הָיָה אַחוּז שְׂרַעְפֵי קִדְשׁ, פָּנָיו בְּעָרוּ כְּלָבֶת אֵשׁ מְגִדֵל שְׁמַחַת קְבֻלַּת הַתּוֹרָה. מְכָרְיוֹ צִיָּנוּ כִּי מִי שְׁלֹא רָאָה אֶת רַבִּי חַיִּים לֵיב עוֹלָה לַתּוֹרָה בְּחַג הַשְּׁבִיעוֹת, לֹא רָאָה 'קְבֻלַּת תּוֹרָה' מִיָּמָיו.

לְכָל הָיָה בְּרוּר שֶׁרַבִּי חַיִּים לֵיב לֹא יַעֲזֹב אֶת הָעִיר בְּיוֹם קְדוּשׁ זֶה, וַיִּסַּע לְפֶטְרַבּוֹרְג וַיְבַלֵּה

בהם שמשו של הרב מבעד לחלון הבית, ומרב התרגשות מבוואם של שני נכבדים אלו, רץ אל הרב והודיע לו על בואם של האורחים המכבדים. הרב לא התפעל כלל מדברי השמש, ובשלות נפש הורה לו להכניסם אל מסדרון הבית, לתלות שם את מעליהם, ולהכניסם אל חדרו.

השתפים שוחחו עם השמש, ולאחר שדרשו בשלום הרב ובמעשיו כעת, בקשו מהשמש שיוודיע לרב שהם באו אליו ל'דין תורה', בעקבות דין ודברים שנתגלה ביניהם בענין השתפות.

הרב נתן את רשותו להכניסם לחדרו, ובינתים עד שנכנסו, הוריד הרב את הטלית שהיה עטוף בה עד למטה מגבות עיניו, וכשהם נכנסו לא לחץ את ידיהם לשלום, ואף לא הזמין אותם לשבת, ובנימה קרירה החל הישר בדיון, ואמר: 'זימל וקאפל, מי מכם התובע, יטען תחלה?'

השתפים נדהמו מכסוי פניו של הרב ומקבלת הפנים הצוננת. הם כלל לא הרגלו בכך, מעמדם הרם ותמיכתם במוסדות התורה, הקנה להם מקום של כבוד גדול בכל מקום אליו היו באים, והנה כאן, מלבד היחס הקר, קורא להם הרב בשמותיהם הפרטיים ללא תאר מקדים, 'הרב' וכדו'. אף משום כבודו של הרב, ויראת הרוממות שרחשו לו, השתדלו בכל כחם לשלט ברוחם והבליגו על היחס המשפיל שחשו מצדו של הרב.

'אני התובע' - פתח רבי זימל. 'דבר דבריו' - צנה עליו הרב.

מצב רוחו של רבי זימל וסערת נפשו גרמו לו לקצר את דבריו. לאחר שסיים, פנה הרב לרבי קאפיל ואמר: 'קאפיל, עתה דבר אתה את דבריו' גם הוא כחברו דבר את דבריו בקצור ובקרירות.

את זמנו בבית משפט, במקום לנצלו בבית המדרש. אך להפתעת כלם, רבי חיים ליב עזב את העיר בערב חג השבועות ונסע לפטרבורג הבירה. בעצומו של החג הקדוש, בשעה 10:00 בבקר התייצב בבית המשפט, והעיד לטובת הרוקח.

כאשר שב לסטאוויסק, באו לפניו תלמידיו ושאלו אותו לפשר מסירותו לטובת הרוקח, עד כדי שעזב את העיר ביום קדוש זה כחג השבועות, ובמקום להתפלל בבית המדרש, העיד בבית המשפט...

ענה רבי חיים ליב כנגד המתמיהים: מדוע תתפלאו על מעשי?! הרי זו 'מכילתא' מפרשת, 'לא תטה משפט אבינך בריבו - אביון הוא במצוות', ואם כן הרי פשוט, אלו לא הייתי נוסע לפטרבורג להעיד לטובת הרוקח, הרי הייתי עובר על לאו מפרש בתורה...

היו בעיניך כרשעים!

הגאון רבי ברוך עפשטיין זצ"ל בעל ה'תורה תמימה', מספר בספרו 'מקור ברוך', על דוד זקנו הר"ר שמעון זימל הלוי עפשטיין זצ"ל, שהיה גביר מפרסם ובעל צדקה גדול, והיה מנהל עסקיו עם שתפו הר"ר קאפל הלפרין זצ"ל, שגם הוא כשתפו נתפרסם במעשי הצדקה שלו.

פעם היו שניהם בעיר ביאליסטוק, ונתעורר ביניהם דין ודברים על אחד מפרטי הסכם השתפות שביניהם. והחליטו לברר את הענין אצל המרא דאתרא הגאון רבי משה זאב מרגלית זצ"ל, בעל ה'מראות הצובאות' ושו"ת 'אגדת אזוב', שהיה אחד מגדולי הדור ההוא, ונתפרסם שמו לתהלה בקשרי תורה וידיות עם גדולי עולם.

כשהגיעו השתפים לחצר ביתו של הרב במרפבה הדורה, פגאה למעמדם הרם, הבחין

'קִשָּׁה לִי לַחֲרָג מִמְּנֵהֲגִי וְלִקְחַת מִכֶּם אֶת הַכֶּסֶף' - אָמַר לָהֶם הָרֵב - 'אֵף אִם בְּכֹל זֹאת אַתֶּם מִתְעַקְּשִׁים, הִנֵּה נִמְצָא כָּאִן אֲתָנוּ אַבְרָהָ, [וְסִמָּן עַל אַחֲיָנוּ שֶׁל רַבִּי זִימְל, זְקֵנוּ שֶׁל בַּעַל ה'תּוֹרָה תְּמִימָה', רַבִּי אֶהְרֹן יִצְחָק הַלּוֹי עֶפְשֵׁטִיין], תָּנוּ לוֹ כְּמָה שֶׁתְּרַצוּ, וְהוּא יִטְרַח לְמִצָּא אַבְרָהָ תַלְמִיד חָכֵם עֲנִי שֶׁתּוֹרָתוֹ אֲמֻנּוֹתוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ אֶת הַכֶּסֶף, וּבָזֶה יִהְיֶה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שֶׁלֵּם עֲבוּר כְּלָנוּ. הִסְפִּימוּ הָעֲשִׂירִים לְהַצְעֵתוֹ שֶׁל הָרֵב, פְּתָחוּ אֶת כִּיסֵּם בְּיַד רַחֲבָה וּמְסָרוּ לְשִׁלַּח כֶּסֶף רַב לְטוֹבַת הַתְּלָמִיד חָכֵם שֶׁיִּמְצָא.

הָעֲשִׂירִים כָּבֵד הִתְכַּוְּנוּ לְהַפְרֹד מֵהָרֵב, וּכְנִרְאָה שֶׁסַּעֲרַת רוּחוֹ שֶׁל רַבִּי קֵאפִיל עוֹד לֹא שֶׁקֵּטָה מֵהַעֲלֹבוֹן שֶׁסָּפַג, וּלְפַתֵּעַ פֶּלֶט: יִמְחַל לִי כְבוֹדוֹ, הַתְּלָמִיד חָכֵם שֶׁיִּקְבֹּל אֶת הַכֶּסֶף, בְּיוֹם מִן הַיָּמִים כְּאֲשֶׁר יִכְתֹּר בְּכֶתֶר הַרְבֵּנוֹת וְיֵשֵׁב לְדוֹן, גַּם יִקְבֹּל אֶת פְּנֵי בַּעֲלֵי הַדִּין, בְּאִפְסוֹן שֶׁרְבִּנוּ קִבֵּל אֶת פְּנִינוּ?

כָּל הָעוֹמְדִים בְּחֶדֶר נִרְעָדוּ לְשִׁמְעַת הַשְּׂאֵלָה הַמְּתַרְסָה, גַּם פְּנֵי שֶׁל רַבִּי קֵאפִיל עֲצְמוּ חֲפוּ, כְּשֶׁסִּים אֶת שְׂאֵלָתוֹ. רַק הָרֵב עֲצְמוּ נִשְׁאָר שְׁלוֹ וְרִגוּעַ, פְּנֵי לֹא הִשְׁתַּנּוּ וְלֹא נִרְאָה בָּהֶם כָּל רִגְזָה אוֹ עֲצָב. הוּא קָם מִמְּקוֹמוֹ, הִרְהֵר קִמְעָא, וְאָמַר: 'רוֹאֵה אֲנִי כִי עֲדִין מִקְפִּידִים אַתֶּם עַל יַחְסֵי אֱלֵיכֶם בְּתַחֲלַת הַדִּין, וּבּוֹדָאי חוֹשְׁבִים אַתֶּם כִּי נִהְגִּיתִי כֶּךָ מֵהַעֲדָר נִימוּס אוֹ מְרוּחַ גְּבוּהָה שֶׁיֵּשׁ בִּי. אֲבָל דַּעוּ לָכֶם, יְדִידִי, שֶׁחֲלִילָה לִי לְנַהֵג כֶּךָ מֵהַסְּבוֹת הַלָּלוּ. אֵלָּא, הָרֵי הוֹרוּ לָנוּ רְבוּתֵינוּ בְּמִשְׁנָה: 'כְּשִׁיְהִי בַּעֲלֵי דִינֵין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּרִשְׁעִים, וְכִשְׁנִפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ, יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּזָכָאִין, כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, וְטַעַם הַדְּבָר - הַסְּבִיר לָהֶם הָרֵב - כִּי אִם מִתְחַלָּה יִהְיֶה בַּעֲלֵי הַדִּינִים כְּצַדִּיקִים בְּעֵינֵי הַדִּין, הָרֵי יֵאֱמִין לְכָל דְּבָרֵיהֶם, וּמִתּוֹךְ יַחְסוּ הַחֵם אֲלֵיהֶם יִפְלִיגוּ בְּטַעֲנוּתֵיהֶם וְיִתְרַחֲקוּ מִן הָאֱמֶת, וְלֹא יֵצֵא הַדִּין לְאִמְתּוֹ, לְכֹן - סִים הָרֵב - כְּאֲנָשֵׁי מַעֲלָה וּבַעֲלֵי דְרָגָה, מִצְפָּה

לְאַחַר שֶׁסִּימוּ שְׁנֵיהֶם לְטַעֵן טַעֲנוּתֵיהֶם, בְּקִשׁ מֵהֶם הָרֵב שֶׁיִּמְתִּינוּ בְּחֶדֶר הַסְּמוּךְ עַד שֶׁיִּחְקֹר וְיִבְרַר הַדִּין לְאִשּׁוּרוֹ. הֵם עָשׂוּ כְּדָבַר הָרֵב, וְיֵצְאוּ מִחֶדְרוֹ בְּתַחוּשָׁה שֶׁהֵם לֹא מִמֶּשׁ רְצוּיִים בְּבֵית דִּינוֹ.

לְאַחַר שֶׁסִּים הָרֵב לְבָרַר אֶת הַדִּין, בְּקִשׁ מִמֶּשְׁמֵשׁוֹ שֶׁיִּקְרָא לְבַעֲלֵי הַדִּינִים, וְכִשְׁהוּא עֲדִין עֲטוּף בְּטַלִּיתוֹ עַד מִתַּחַת לְעֵינָיו, הִצִּיג בְּפָנֵיהֶם אֶת פֶּסֶק הַדִּין עַל כָּל פְּרִטִּיו, דְּבָר דְּבוּר עַל אוֹפְנָיו.

'זִימְל, הָאִם מִקְבֵּל אַתָּה אֶת פֶּסֶק הַדִּין?' - שָׁאַל הָרֵב. 'אֲנִי מִקְבֵּל!' - הִשִּׁיב רַבִּי זִימְל.

'קֵאפִיל, הָאִם מִקְבֵּל אַתָּה אֶת הַדִּין?' - שָׁאַל הָרֵב גַּם אֶת הַנֹּתָבֵעַ. וְגַם הוּא עָנָה - 'כֹּן, מִקְבֵּל אֲנִי!'

כְּשֶׁשָּׁמַע הָרֵב אֶת תְּשׁוּבָתָם, הָרִים אֶת טַלִּיתוֹ מֵעַל פְּנָיו, הוֹשִׁיט לָהֶם יָד, וּבְרִגְשֵׁי כְבוֹד וְיִדְיוֹת, הָאִיר לָהֶם פְּנִים וְהוֹשִׁיבָם בְּסִמּוּךְ אֵלָיו, הָרֵב דָּרַשׁ בְּשִׁלּוּמָם וּבְשִׁלּוּם מִשְׁפָּחָתָם, וְהִתְעַנְּנוּ בַּעֲסָקֵיהֶם. הָרֵב אָף צָוָה לְבָנָי מִשְׁפָּחָתוֹ לְהִכִּין לָהֶם כְּבוֹד כְּרָאוּי וְכִיָּאָה לְכַבּוֹדָם. חִישׁ מֵהָרַב רִבְתָּה הַתְּכַוְּנָה בְּבֵית הָרֵב, הַמִּשְׁפָּחָה כְּלָה נִרְתְּמָה לְאֵרוּחַ הָאוֹרְחִים הַנִּכְבָּדִים, וְהִשְׁמַחָה וְהִשְׁשׂוֹן, הָעֲנָג וְהַנְּעִימוֹת, הַחֲלִיפוּ אֶת הַיַּחֲסָה הַקָּר וְהַמְּנִכָר אֵלָיו זְכוּ עַד כֹּה.

לְפָנֵי שֶׁנִּפְרְדוּ הָעֲשִׂירִים מֵהָרֵב, בְּקִשׁוֹ לְהַעֲנִיק לְרַב 'שְׂכַר פֶּסֶק דִּין' כְּפִי שֶׁהָיָה נְהוּג בַּיָּמִים הָהֵם לְשִׁלּוּם לְדִין, אָף הָרֵב סָרַב לְקַחַת מֵהֶם אֶת הַכֶּסֶף וְאָמַר: 'אֵינִי צָרִיךְ דְּבָר, בְּנֵי קַהֲלָתִי מְסַפְּקִים לִי כָּל צְרִכִי. וְאֵף אֵינִי רוֹצֵה לְצַבֵּר כֶּסֶף, כִּי מִלְּבַד דְּאֵגַת הַשְּׁמִירָה עֲלָיו, לֹא יֵצֵא לִי מִזֶּה דְּבָר!'

הָעֲשִׂירִים הִמְשִׁיכוּ לְהַפְצִיר בְּרַב לְקַבֵּל מֵהֶם בְּכָל אִפְסוֹן אֶת הַכֶּסֶף, וְכִאֲשֶׁר רָאוּ שֶׁהוּא מְסָרַב בְּכָל תַּקְוָה, הִצִּיעוּ שֶׁיִּקַּח אֶת הַכֶּסֶף וְיַחֲלִקוּ לְצְדָקָה, כְּפִי רְאוֹת עֵינָיו.

ה' יִזְכְּנוּ לְהִתְחַזֵּק בְּיַתֵּר שְׂאֵת בְּאַמוּנָה בּוֹ
יִתְבַּרֵּךְ, שֶׁלֹּא נִסְטָה יָמִין וּשְׂמָאל מִדְּרָכֵי
הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, נֶאֱחָז בְּעַץ הַחַיִּים בְּכָל לַחֲנוּ,
וְכָל הַרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, גַּם אִם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת
בְּנוּ, לֹא יִהְיֶה בְּכַחַן לְהַזִּיז אוֹתָנוּ כִּמְלֵא נִימָה
מֵאֲחִיזָתָנוּ הָאֵיתָנָה בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֲשֶׁר
הִיא נֵר לְרַגְלָנוּ וְאוֹר לְנִתְיָבָתָנוּ. וּבְזָכוֹת
הַהֶלְכָה בְּמִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל, נִזְכָּה וְיִתְקַיֵּם בְּנוּ
מֵאֲמַר הַנְּבִיא (יִשְׁעִיָּהוּ א, כז) "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט
תִּפְדָּה וְשִׁבְיָהּ בְּצִדְקָה", בְּגֹאֲלָהּ הָאֲמִתִּית
וְהַשְּׁלָמָה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

אֲנִי מִכֶּם כִּי תִבְיֵנוּ לְחֻקֵי הַתּוֹרָה, אֵל תִּרְגְּזוּ
וְאֵל תִּתְעַצְבוּ, כִּי לְגֹדֵל מַדַּת הָאֲמִתּוֹת נִהְגִּיתִי
כָּךְ.

רְגוּעִים, שְׂמֵחִים וּמְאֻשְׂרִים, הוֹדוּ הָעֲשִׂירִים
לְכָבוֹד הָרַב עַל שְׁעַת קוֹרַת רוּחַ שְׁהִיְתָה
לָהֶם בְּמַחְצָתוֹ, וּבְרַב אֶהְבָּה וְחֶבְהָ לְנֹה אוֹתָם
הָרַב אֵל מְרַכְבֵּתָם שְׁהִמְתִּינָה לָהֶם בְּרַחוּב
בֵּיתוֹ.